

Vechtkroniek

Nieuwersluis.

Een uitgave van de Historische Kring
van Loenen aan de Vecht, Loenersloot,
Nieuwersluis en Vreeland

November 2019 nr. **52**

De Historische Kring voor de kernen Loenen aan de Vecht, Loenersloot, Nigtevecht, Nieuwersluis en Vreeland in de gemeente Stichtse Vecht.

VECHTKRONIEK
verschijnt twee maal per jaar

REDACTIEADRES:
Vechtoever 1, 3633 XP Vreeland
0294-232695 / j.jonker@wxs.nl

REDACTIE:
Prof. em. S. Griffioen
Drs. J.J.M.A.M. Jonker-Duynstee
Drs. W. de Kruijter-Zandstra
W. Mooij
Dr. mr. H.W.G. van Schaik
S. Verster MA

SECRETARIAAT HKGL:
Mw. D. Gerritsen
Molenweg 44, 3604 AV Maarssen
030-2658021
wdgerritsen@gmail.com

WEBSITE: www.hkloenen.nl

BANKRELATIE: Rabo-Bank Loenen
NL53RABO 0310654017

VORMGEVING: Hans Stuart

DRUK: Dunnebier Print BV
ISSN: 1568-4164

Foto voorzijde: De winkel van Boon aan de Straatweg in Nieuwersluis rond 1905. Links is nog een deel van het wapenarsenaal te zien, rechts van de Kampioen en het gemenelandshuis. Overal staan inwoners van Nieuwersluis te poseren. (Coll. W. Mooij)

Van de redactie

Op 21 september j.l. vierde de HKGL haar 25-jarig bestaan in een bomvolle Sint Nicolaaskerk in Vreeland. Na een prachtig klassiek concert gaf ondergetekende een lezing met als titel: '25 jaar Vechtkroniek - ons lokale verleden en de actualiteit'. Een terugblik op 51 Vechtkronieken waarbij de redactie steeds probeerde aan te haken bij de actualiteit en deze in een breder kader kon zetten door te duiken in het verleden ervan. Ook in dit nummer zijn wij weer actueel! Maar liefst twee jubilerende vrijwilligersverenigingen komen aan bod: de Loenense schietvereniging bestaat 70 jaar en de Vreelandse EHBO viert dit jaar haar 75-jarig bestaan. We kijken terug op de geschiedenis van deze twee bijzondere organisaties. Maar we kijken ook vooruit. In het kader van de verwachte Unesco nominatie voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie verhaalt Douwe Koen ook in deze Vechtkroniek over een voor velen onbekend fenomeen: de militaire oefeningen in onze regio in 1883 als voorbereiding op een eventuele oorlog. Erg belangrijk in de Waterlinie was fort Nieuwersluis. In dit mooie dorp zat decennialang de winkel van de familie Boon, waar Wim van Schaik onderzoek naar deed. Wim schreef ook een mooi verhaal over de sociale achtergronden van de tijd van de Zegepraalende Vecht. Wat leverden de buitenplaatsbewoners eigenlijk op voor de lokale bevolking? Samen met Elly van Dijk-Kroon beschrijft Wim ook nog de wonderbaarlijke omzwerping van een prentbriefkaart van kasteel Loenersloot. De aanzienlijke nalatenschap van de kastelein van Loenen en Nieuwersluis in 1780 beschrijft Virginia Brendel, voormalig medewerkster van het RHC Vecht en Venen, aan de hand van een aldaar aanwezig archiefstuk. Van recenter datum is de geschiedenis van de Albert Heyn in de Loenense Dorpsstraat, waar Wilma de Kruijter en Willem Mooij over schrijven. En helemaal recente geschiedenis leest u in het artikel over de Vreelandse 'Oma Lieke'. Mieke Kennis dook in haar bijzondere leven. Zo komen heden en verleden wederom mooi samen in deze gevarieerde Vechtkroniek. Veel leesplezier!

Namens de redactie, *Juliette Jonker-Duynstee*

Inhoudsopgave

Zegepraalende Vecht = welvarende dorpen? - <i>Wim van Schaik</i>	3
Prentkaart na 66 jaar weer terug - <i>Elly van Dijk-Kroon en Wim van Schaik</i>	10
Albert Heyn-filiaal in Loenen - <i>Wilma de Kruijter</i>	11
Aanvulling station Loenen-Vreeland	16
Fortmanoeuvres in het Vechtplassengebied in 1883 - <i>Douwe Koen</i>	17
Kaatje Boon - <i>Wim van Schaik en Willem Mooij</i>	23
75 jaar EHBO Vreeland - <i>Juliette Jonker-Duynstee</i>	25
70 Jaar Loenense schietvereniging - <i>Juliette Jonker-Duynstee</i>	31
Oma Lieke, een vrouwenleven in oorlog en vrede - <i>Mieke Kennis</i>	33
Nigtevecht in 1730	40

Het boek *De Zegepraalende Vecht*, dat dit jaar 300 jaar geleden verscheen, gaf een magnifiek beeld van het buitenplaatsenlandschap dat toen in goed honderd jaar tijd langs de Vecht was ontstaan. Sindsdien is er veel geschreven over de buitens, hun bewoners, hun opkomst en ook over hun verval. De dorpen waarin en waaromheen dit alles plaatsvond bleven daarbij echter nagenoeg geheel buiten beeld. In dit artikel wordt nagegaan in hoeverre de dorpseconomie door de 'buitenplaatscultuur' werd beïnvloed.

De inleiding van *De Zegepraalende Vecht* uit 1719 laat er geen misverstand over bestaan: landgezichten en wel in het bijzonder de lusthuizen en buitenplaatsen zijn het onderwerp van dit monumentale werk. Dat klopt aardig: van de 98 afbeeldingen hebben er 85 betrekking op buitenplaatsen. Ze komen ook uitgebreid aan bod in het eveneens in het boek opgenomen dichtwerk 'Speelreis langs de Vechtstroom'. Van de 109 strofen die dit dichtwerk van Claas Bruin telt zingen er ruim 70 de lof van de buitens en hun eigenaren. Daarbij vergeleken was de informatie over de dorpen die de lezer op

Lintbebouwing van buitenplaatsen langs de Vecht, C.C. van Bloemswaerd: Nieuwe Kaert van Loenen (1726).

deze reis langs zag komen nogal karig. Behalve een afbeelding was er ook een beknopte opmerking per plaats: Maarssen was een 'groot en neringrijk gehucht', Breukelen was herstellend van het Franse slagzwaard dat daar honderden lijken maaide, vervolgens had Nieuwersluis een kostschool waar de jonkheid in tucht werd gehouden, Loenen werd het Stichtse paradijs genoemd en Vreeland een vaste stad die nooit vergaat, in (Nederhorst) den Berg tenslotte kon men leven zonder 'zielsverdrieten, bevrijd van staats- en kerkgeschil'.

Kortom: de buitenplaatsbewoners konden volop genieten van het lustoord dat zij op de oevers van de Vecht hadden gecreëerd, afgewisseld door een aantal lieflijke dorpen. De vraag die bij dit alles opkomt is in hoeverre ook de dorpsbewoners deelden in de zegepraal van de Vecht tijdens de zeventiende en de achttiende eeuw.

Dit artikel beoogt daarvan een eerste indruk te geven. Aangezien zeer weinig bekend is over het dagelijks leven van de (individuele) dorpelingen in

deze eeuwen, de gloriejaren van de buitenplaatsen, gaat het hier om een schets die hopelijk aangevuld wordt.

Buitenplaatsen

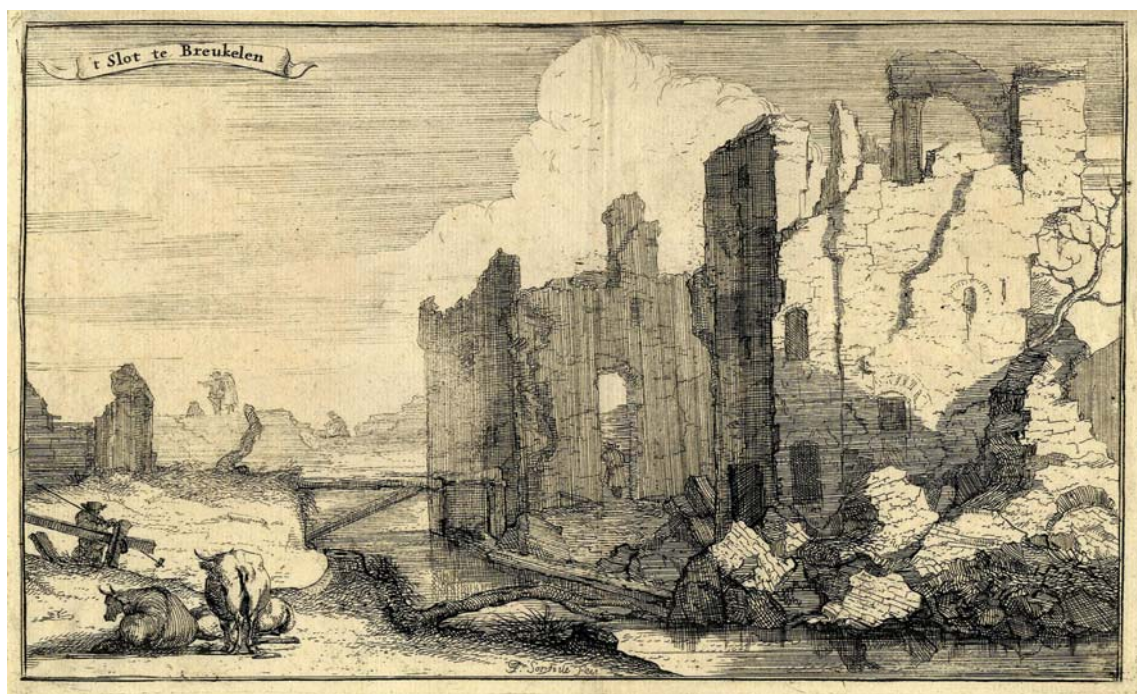
Als kenmerken van de (Amsterdamse) buitenplaats worden genoemd: een eenheid van huis, bijgebouwen, tuin en park, welke gedurende een deel van het jaar bewoond wordt. In de platen van de door Stoopendaal afgebeelde grote buitenplaatsen komen de eerste vier kenmerken duidelijk naar voren. Essentieel voor de buitenplaatscultuur is echter het laatstgenoemde punt: de jaarlijkse verhuizing naar het platteland waar het stedelijk leven van mei tot september onder gewijzigde omstandigheden werd voortgezet. Dat was zowel op de grote als op de kleine buitens het geval.

Van de buitenplaatsen die in de loop van de tijd langs de Vecht hebben bestaan resteren relatief veel grote, van de kleinere zijn verreweg de meeste verdwenen. Hoewel Stoopendaal die niet afbeeldt kunnen we daar nog wel een idee van krijgen aan de hand van de huizen die nog wel bestaan, zoals Mariënhof (Maarsse), Nieuw Hogerlust (Breukelen), Bosch en Vecht (Loenen) en zo nog een

aantal. Alles bij elkaar resulteerde de behoefte aan buitenleven van de Amsterdamse elite in een lintbebouwing van ongeveer 200 Vecht buitens, waarvan het merendeel tussen 1630 en 1750 werd gebouwd.¹ Een van de gangmakers daarvan was Joan Huydecoper (1599-1661), die niet alleen zelf een aantal buitenplaatsen liet bouwen, maar daarnaast ook bouwpercelen aan anderen verkocht. Door zijn toedoen verrezen in de periode tussen 1629 en 1661 rondom zijn buitenplaats Goudestein meer dan dertig (meest kleinere) buitens. Bovendien moesten vrij veel nieuwgebouwde buitenplaatsen na de verwoestende Franse inval van 1672-1673 weer geheel of gedeeltelijk opnieuw worden opgebouwd. Dit alles bracht een enorme bouwactiviteit langs de Vecht met zich mee.

De bovenlaag van de Amsterdamse regenten, kooplieden en bankiers liet ieder jaar in het voorjaar de stad achter zich om zich met hun familie en personeel naar de Vecht te begeven. Nadat de nodige spullen, en ook een aantal personeelsleden om het huis bewoonbaar te maken, met de schuit vooruit waren gestuurd, volgden ook de eigena-

Gunterstein na de verwoesting in 1672, gravure door J. Sorjouis.

Overhandiging van een gouden beker door de bestuurders van Maarsseveen aan Joan Huydecoper op 13 augustus 1641 (HUA).

ren met hun familie en enkele personeelsleden in hun rijtuig naar het platteland. Een stoet van gouvernantes, koetsiers, schippers en personeel voor de trekschuit (ook in deze tijd van het jaar werd contact met de stad onderhouden), wasmeisjes, schoonmaaksters, kooksters en bedienend personeel nam hier zijn intrek.² Dit alles zal ook invloed gehad hebben op de dorps economie, achtereenvolgens wordt hier aandacht besteed aan de bouwsector, de tuinlieden, de overige neringdoenden en het dorpsbestuur.

Bouwnijverheid

De architecten waarvan de namen vaak aan de ontwerpen van Vecht buitens gekoppeld worden, zoals Jacob van Campen, Philips Vingboons, Adriaan Dortsman, Herbert Kramer en Jean Coulon had-

den meestal al eerder in Amsterdam voor dezelfde opdrachtgevers gewerkt en werden door hen meegenomen naar de Vecht.³ Afgezien van een mogelijk kortstondig verblijf op een bestaande buitenplaats of, minder waarschijnlijk, in een plaatselijk logement, hadden zij weinig bemoeienis met het dorp.

Aannemers

Voor wat betreft de aannemers, die toen meestal werden aangeduid als meester timmerman, metselaarsbaas en dergelijke, was het een andere situatie. Hoewel de architecten de supervisie hadden en bij een aantal van hen (Vingboons, Dortsman, Kramer) ook sprake was van een bouwtechnische achtergrond/familie, lag de verantwoordelijkheid voor de technische realisatie, alleen al vanwege de afstand tussen stad en platteland, bij de ambachtsbazen.⁴ De opdrachtgevers deden rechtstreeks zaken met hen, zo liet Joan Huydecoper in de jaren

Rokende metselaar, David Teniers (II) 1660, (Coll. Rijksmuseum).

1626-1628 door de timmerman Frans Mersen de hofstede Goudenhoeff verbouwen tot de buitenplaats Goudestein.⁵ Het zou kunnen zijn dat deze timmerman door Huydecoper uit Amsterdam is gehaald, maar dat is allerminst zeker. Bij de grote verbouwing van het middeleeuwse slot Loenersloot tot een 18de-eeuwse buitenplaats leverde de Utrechtse metselaar Albert Maag in 1773 metselwerk (waarvoor onder andere door steenbakkerij Vecht en Rhijn in Breukelen grote hoeveelheden baksteen werd geleverd) en de eveneens Utrechtse Hendrik van Doornenburg het timmerwerk, maar werden daarnaast ook door loodgieter J. Duijff en meestersmid Pieter Lambert uit Loenen grote delen van het werk uitgevoerd.⁶ Uit andere bronnen blijkt dat plaatselijke ambachtslieden ook in staat waren hele buitenplaatsen te bouwen. Lisman vermeldt dat meester timmerman Gerrit van der Paau in de jaren 1749-1754 van Pieter Trip het in die tijd opzienbarend hoge bedrag van fl. 40.336,- ontving voor de nieuwbouw van de buitenplaats Vreedenhoff.⁷ De veronderstelling van Lisman dat deze Gerrit van der Paau heel goed dezelfde kunnen zijn als de Loenense timmerman die in 1745 de steeds verder verzakkende kerktoeren in dat dorp wist te stabiliseren is zeer plausibel. In dezelfde tijd kreeg

de Loenense meester metselaar Jacobus van den Hoet de opdracht om de nieuwe buitenplaats Beek en Hoff te bouwen, waarvoor hij waarschijnlijk ook het ontwerp leverde.⁸ Deze plaatselijke ambachtslieden konden wel wat! Daarnaast werden voor de meer kunstzinnige werkzaamheden, zoals behangschilderwerk, beeldhouw- en stucwerk, kunstenaars/ambachtslieden van elders ingehuurd. Ook het onderhoud van de panden leverde veel werk op voor de ambachtsbazen en hun personeel. Aan de hand van een nagelaten kasboek van Jacob de Malapert, die van 1739 tot 1781 Bolenstein bewoonde, maakte Wally Smits daarvan het overzicht dat hieronder is opgenomen.⁹ Van genoemde ambachtslieden kwamen verreweg de meesten uit Maarssen, inclusief Maarsseveen, Maarssenbroek en Oostwaard. Het ging bij deze werkzaamheden om forse bedragen, vooral in de eerste jaren: fl. 6252,- in 1739 en fl. 4249,- in het daarop volgende jaar, daarna nam het af tot het nog steeds respectabele bedrag van gemiddeld fl. 515,- per jaar. De hierboven reeds genoemde Jacobus van den

SCHEMA VAN MENSEN DIE IN DE PERIODE 1739-1781 WERKZAAMHEDEN HEBBEN VERRICHT OP BOLENSTEIN							
NAAM	BEROEP	PERIODE	1740	50	60	70	80
Cornelis Nukoop	metselaar		39	47			
wed. Corn. Nukoop	metselaar			48	62		
Jacob van Straten	metselaar				60		81
Jan Sluys	steenbakker		39-41				
Ledewijk Verschoof	steenbakker		39	52			
Matthijs Boendermaker	steenbakker			53		71	
wed. M. Boendermaker	steenbakker					72	81
wed. Schaik (Zuilen)	pannenbakker			44			
Gijsbert Plomp (2)	pannenbakker			46			
Hermanus Hunneveld	verver en glazenmaker		39	50			
Johan Budger	idem			51			
Geijsbert van Eyndt	idem			53-58			81
Pieter Maurau	idem				59		81
Wessel Elfers	loodgieter		39-41				
Dirk van Dorgeest	"goedgieter en pompenmaker"		42-46				
Pieter Meyer	loodgieter en pompenmaker		47-54				
Leendert Pellemans	idem "leydeker"			55			77
Derk Speyker	loodgieter en leidker						78-81
Dirk Westerhof	smid		39-44				
Hendrik Bosman	idem		44	56			
wed. H. Bosman	idem			56-57			
Hendrik Wisinck	idem			58	65		
Hendrik van Rijk	idem				65		81
Willem van Eulst (Br)	idem		39-40				
Willem van Soeren (Utr)	idem			46	60		
Isak Schalie (Jutphaas)	timmerman		39-41				
Cornelis Veeman	idem		41			71	
Jan Klinkenberg	idem					73	81
Barent Redding	schepemaker		40,42				
Jacob Schuyt	schepemaker		45	57			
Gysbert Schuyt (Br)	idem				62		
Jasper Brouwer	idem				66	70	79
Gysbert van Hulst	idem					72	
Jacobus Verkerk (ut)	boonverkoper		40-43				
Cornelis van Kooten	idem			51			
Jan Klarenbeek	idem			52			
Arie van Kronenburg	arbeider		40-42				
Jan van Doorn	idem		41	43-53			
Carol de Bie	"Behangiel"				60		
Gerrit van Rijk	"sander"				60	73	
Jan Sluys	idem					75-78	
Arie de Geer	idem						72
Willem van Vianen	houtkoper				65		
Teunis Smit (utr)	stratenmaker		51				

Hoet wordt ook genoemd voor onderhoudswerk op Vreedenhoff: in de periode 1750-1767 ten bedrage van fl. 17.42,-.¹⁰

Tot slot nog een tragisch voorbeeld. Op 15 december 1741 was de Maarssense metselaarsbaas Willem van Loenen naar Amsterdam gegaan om bij enige heren die hun hofsteden in de omgeving van zijn dorp hadden en voor wie hij diverse karweitjes gedaan had zijn 'Niwejaars reekeningen te brengen'. Hij inde de rekeningen, vervolgens dronk hij vrij veel borreltjes en viel van een kade zijn hoofd te pletter op een zolderschuit.¹¹ Deze voorbeelden, die nog met een aantal zouden kunnen worden uitgebreid, geven aan dat de buitenplaatsen een behoorlijke bron van inkomsten vormden voor de lokale ambachtsbazen.

Bouwvakkers

Om alle bouwprojecten uit te voeren was veel personeel nodig. Dat was een probleem, aangezien de meeste dorpen volgens de beschikbare (belasting) gegevens slechts ongeveer een vijftal timmerlieden en evenzoveel metselaars onder hun ingezetenen telden. Een deel van dit probleem werd opgelost doordat de verhuisgeneigdheid in deze tijd vrij groot was, met name vanuit de omliggende dorpen, maar ook vanuit Amsterdam en de stad Utrecht. De ambachtslieden volgden het werk, zo is van de timmerlieden- en aannemersfamilie Van Schaik gedurende een tiental generaties het spoor te volgen van achtereenvolgens Lage Weide, Maarssenveen, Loenen, Nieuwersluis naar Breukelen. Daarnaast waren er in ieder dorp nog een vrij groot aantal inwoners die de kost verdienden als

daghuurder, zij oefenden geen specifiek vak uit en konden per dag ingehuurd worden. Er was aldus een arbeidsreserve die door de plaatselijke ondernemers naar behoefte kon worden ingezet.

In Tabel I zijn daarover enige cijfers verzameld, waarbij ter vergelijking met de Vechtdorpen ook gegevens zijn opgenomen van het nabijgelegen Maartensdijk. In agrarische dorpen, zoals Maartensdijk, werden de daghuurders ingehuurd door de boeren, maar in Maarssen met 15 boeren en 100 daghuurders waren dat hoofdzakelijk de ambachtsbazen. Dat gaat in meerdere of mindere mate op voor alle vier de hier genoemde Vechtdorpen. Een aanzienlijk deel van de beroepsbevolking (Breukelen 21%, Loenen 14%, Maarssen 34%, Nieuw Maarssenveen 14%) was beschikbaar voor los werk, zij konden worden ingehuurd voor werkzaamheden die niet al te veel oefening vereisten, hoofdzakelijk door de boeren of de ambachtsbazen. Vooral bij de bouw van de buitenplaatsen, maar ook bij latere projecten, was er veel van dit soort werk.

Tuinaanleg en onderhoud

De tuinaanleg speelt met name een rol bij de grote buitenplaatsen. Evenals dat bij de architecten het geval was kwamen de tuinontwerpers van elders. Namen die daarbij (met het nodige voorbehoud) worden genoemd zijn bijvoorbeeld Daniël Marot (Elsenburg, Vijverhof) en Gijsbert van Laar (Loenersloot, Sterreschans). Zij kwamen van elders, evenals de leveranciers van ornamenten zoals tuinvazen, beeldhouwwerken, schelpengrotten, obelissen, hermitages en dergelijke. Het ruwe werk werd waarschijnlijk, evenals bij de gebouwen, door

Aantal	Breukelen	Loenen/Nieuwersluis*	Maarssen	Nieuw Maarssenveen	Maartensdijk
Huishoudens	214	120	296	132	240
Daghuurders	50	17	100	19	14
Ambachtslieden	20	14	14	7	4
Boeren	31	6	15	3	61
Tuinlieden	11	3	13	9	2

Tabel 1: Het aandeel van vier beroepsgroepen in de bevolking van vijf dorpen omstreeks 1780.

Bron: RHCVV, Breukelen nr. 148; Loenen-Nieuwersluis nr.79; Maarssen nr. 140; Maartensdijk (Oostveen) nr. 12; Nieuw Maarssenveen nr. 35. *Loenen bestond uit twee gerechten: Loenen-Nieuwersluis en het (veel kleinere) Loenen-Kronenburg. Van het laatste gerecht zijn geen voor dit overzicht bruikbare cijfers bewaard gebleven.

In de schitterende tuin van Hoogevecht waren in 1719 diverse tuinlieden aan het werk. Prent uit *De Zegepraalende Vecht* (detail).

(plaatselijke) ondernemers uitgevoerd, die daarvoor een beroep konden doen op de arbeidsreserve van daghuurders. Lisman vermeldt een betaling van ruim fl. 17.000,- aan een zekere Jan Spruijtenburg, voor de aanleg van de tuin bij Vreedenhoff en een kleine fl. 1.500,- voor de aanschaf van tuinbeelden.¹²

De in Tabel I genoemde tuinlieden waren naar alle waarschijnlijkheid de tuinbazen. Zij hadden nogal wat verantwoordelijkheden, zoals overleg over de te verbouwen groenten, de zorg voor de oranjerie, het bepalen van het tijdstip voor de oogst en overleg met de keuken over het aanleveren van groente voor de inmaak.¹³ Dat er daarbij topprestaties geleverd werden blijkt uit het feit dat op Vijverhof de eerste ananas in de Nederlanden gekweekt werd en ook dat de tuinbaas van Ouderhoek door Tsaar Peter de Grote tijdens zijn bezoek aan deze buitenplaats in 1717 als opzichter van zijn tuinen in Sint Petersburg werd ingehuurd.

Ook hier werd, naast enig eigen personeel, gebruik gemaakt van daghuurders. Ook bij het tuinonderhoud was dus sprake van een welkome bron van werkgelegenheid.

Omdat de tuinbazen nogal eens in de administratie van landgoedbezitters werd genoemd weten we ook iets over de hoogte van de lonen in deze tijd. In de jaren 1732-1751 werd op Goudestein aan de tuinbaas fl. 250,- per jaar betaald, aangevuld met fl. 10,- turf en fl. 3,- als nieuwjaarsgift. Het dagloon van een daghuurder bedroeg zestien stuivers, bij een inzet van 150 dagen per jaar kostte deze fl. 120,-.¹⁴

De overige neringdoenden

Het meeste huispersoneel kwam mee uit Amsterdam, in dat opzicht brachten de buitenplaatsen, afgezien van de tuinman en de huisvrouw, die in de periode september-mei op het huis paste, weinig extra werkgelegenheid met zich mee. Wel ging het hier om een behoorlijk grote groep consumenten als afzetmarkt voor de plaatselijke middenstand.¹⁵ Ook hier levert het artikel van Smits weer de nodige informatie. In 1769 ging er op Bolenstein 1700 liter bier door (de wijn werd waarschijnlijk uit de stad meegebracht, daar zijn geen gegevens over), bij slager Hendrik Timmer in Maarssen werd in dat jaar ingekocht: 333 pond schapenvlees, 332 pond ossenvlees, 188 pond kalfsvlees, 64 pond worstvlees, 2 lamsachterbouten, 20 kalfsschinkels en 32 kalfspoten. Ook werd er brood gegeten: daarvoor werd vier mud tarwe gekocht, dat op de Maarssense molen werd gemalen en door een niet nader genoemde plaatselijke bakker tot brood gebakken.¹⁶ Over leveranties van zuivel, groente en fruit zijn geen gegevens gevonden, waarschijnlijk kwam dat (deels) uit eigen tuinen of van eigen pachters. Zo beschikten de bewoners van het inmiddels verdwenen Wallestein in Loenen over een stuk bouwland, dat zowel weiland als graanakker geweest kan zijn, twee grote moestuinen, (lei) fruitbomen en kassen voor fruit en bloemen.¹⁷

Nu waren Bolenstein en Wallestein grote buitenplaatsen en zal de consumptie daar waarschijnlijk bovengemiddeld geweest zijn, maar deze cijfers en het grote aantal buitens wijzen op een interessante afzetmarkt voor de middenstand.

Het dorpsbestuur

Hierboven bleek dat de plaatselijke nijverheid behoorlijk profijt trok van de aanwezigheid van de

buitenplaatsen. Hoe zat dat met de overheid: werden deze 'opgezetenen' die slechts een deel van het jaar in het dorp woonden, ook voor de dorpslasten die permanente inwoners, de 'ingezetenen', betaalden, aangeslagen?

Van de dorpsbesturen werd bestuurlijk nogal wat verwacht. Bijdragen vanuit de nationale of provinciale overheid waren er niet, zij dienden er dus zelf voor te zorgen dat hun financiële huishouding op orde was. Zij deden dat door het totaal van de gemaakte kosten, zoals de salarissen van onder andere schout, schepenen, secretaris, schoolmeester en vroedvrouw, de uitgaven aan brandbestrijding, nachtwacht, gezondheidszorg, onderhoud van straten, wegen en dijken, en zo nog een aantal posten, om te slaan over de gezinnen. Ieder gezin werd, afhankelijk van hun geschatte welstand, door middel van zogeheten 'dorpslasten' aangeslagen voor een deel van de totale uitgaven. Helaas werden de buitenplaatsbewoners in de registers van de dorpslasten meestal niet afzonderlijk vermeld. Een gelukkige uitzondering is het gerecht Loenen-Nieuwersluis, daar werd in 1782 in de heffing consumptieve lasten (een provinciale belasting)

een aantal personen aangeduid als 'elders wonende en komen eenige tijd op hun buitengoed onder onze gemeente', dat is de groep waar wij het hier over hebben.¹⁸ Om alle uitgaven over het jaar 1782 te dekken inden schout en schepenen een totaalbedrag van fl. 575,- bij 120 Loenense huishoudens. Daarvan waren 18 huishoudens die slechts een deel van het jaar in het dorp woonden. Deze betaalden bij elkaar een bedrag van fl. 267,-¹⁹, dat is gemiddeld vijf keer zoveel als de ingezetenen die het hele jaar in Loenen woonden. Het dorpsbestuur bracht aan hen dus bijna de helft van het totaal benodigde bedrag in rekening. Voor de bewoners van de buitens ging het hier niet om indrukwekkende bedragen, maar aan de dorpsbesturen gaf het de gewenste armslag.

Conclusie

Het geheel overziend: een florerend bedrijfsleven, werkgelegenheid voor vast en los personeel, een mooie afzetmarkt voor de middenstand en een tevreden overheid. Kortom: ook de dorpen voeren wél aan de zegepalende Vecht.

Noten

1. Roel Mulder, 'Herfsttij der buitenplaatsen', in *Niftarlake Jaarboekje 2006*, p. 41.
2. Van het personeelsbestand van de grote buitenplaats Ouderhoek, dat omstreeks 1733 uit 11 personen bestond, bleven alleen de tuinman, een dienstbode en een huisvrouw daar gedurende het hele jaar. Uit: J. Pijzel-Domisse, '18de eeuwse inventaris van een verdwenen buitenplaats: Ouderhoek', in *Niftarlake Jaarboekje 1978*, p. 25.
3. E. Munnig Schmidt, A.J.A.M. Lisman, C.J. Th. Schut, *Plaatsen aan de Vecht en Angstel*, p. 19 en A.J.A.M. Lisman, *De buitenplaats Vreedenhoff aan de Vecht*, p. 15.
4. Hoewel Vingboons uit een meer artistieke dan technische familie stamde, zijn er aanwijzingen dat hij zich door zelfstudie en mogelijk via leerperiodes bij een meestertimmerman of een architect de nodige praktische kennis eigen maakte, Koen Ottenheim, *Philips Vingboons*, p. 23.
5. Idem, p. 37.
6. P.W.M. van Velzen en E. Munnig Schmidt, 'De verbouwing van de Ridderhofstad Loenersloot tot 18e eeuwse landhuis', in *Niftarlake Jaarboekje 1985*, p. 51-54.
7. Lisman, p. 17.
8. E. Munnig Schmidt, *Beek en Hoff, van buitenplaats tot gemeentehuis*, p. 4.
9. W. Smits, 'Bolenstein in de 18e eeuw', in *HKM 12* (1985-1986), p. 27-28, p. 32-36.
10. Deels samen met de Loenense timmerman Gerrit Suydhoek, Lisman, p. 19.
11. Jacob Bicker Raye (1703-1777), *"Notitie van het merckwaardigste meyn bekend"*, p. 93.
12. Lisman, p. 21.
13. René W.Ch. Dessing, *De Amsterdamse buitenplaatsen, een vergeten stadsgeschiedenis*, p. 143.
14. HUA, 67 Familie Huydecoper, 1152, aantekeningen betreffende de opbrengsten en lasten op de buitenplaats Goudestein ca. 1662-1750.
15. Zo zouden er alleen al op Goudestein volgens een schatting van Hans van Bommel 20 à 25 personeelsleden geweest zijn.
16. Smits, p. 33.
17. E. Munnig Schmidt, 'Apotheose van het buiten Wallestein', in *Niftarlake Jaarboekje 1999*, p. 36-37.
18. RHC Vecht en Venen, Gerecht Loenen-Nieuwersluis, 79 uitzettingen en omslagen van de belasting op de consumptie 1782-1800.
19. RHC Vecht en Venen, Gerecht Loenen-Nieuwersluis, 78 uitzettingen en omslagen van de dorpslasten 1782-1800.

Prentkaart na 66 jaar weer terug

V.l.n.r.: Alida Kroon, Koojsje Klap en Lies Kroon

Als gevolg van de Zeeuwse watersnoodramp waren in 1953 veel kinderen elders in het land ondergebracht. Zo ook de Zeeuwse Koojsje Klap, die bij haar oom aan het Zandpad in Nieuwersluis logeerde en in Breukelen naar de MULO-school ging (die later op zou gaan in het Broekland College). Op school sloot zij vriendschap met Lies Kroon, die in Loenersloot op Gerries Hoeve woonde. Lies stuurde haar een prentkaart met daarop slot Loenersloot. Toen de examentijd aanbrak ging Koojsje bij haar vriendin op Gerries Hoeve logeren om daar samen het examen voor te bereiden. Zij zou daar blijven totdat zij weer terugging naar Zeeland, de kaart uit Loenersloot ging mee.

Examenklas Mulo Breukelen 1954, rechts vooraan Lies Kroon en links van haar Koojsje Klap

Door: Elly van Dijk-Kroon en Wim van Schaik

De jaren gingen voorbij.

Elke donderdagochtend zijn op het RHC Vecht en Venen in Breukelen een stuk of acht mensen aanwezig voor archiefstudie en vrijwilligerswerk, zo ook op donderdag 9 mei 2019. Harmen Hoogenhout uit Baambrugge had een nieuwe aanwinst meegebracht: een kaart van kasteel Loenersloot die hij via internet bij een antiquariaat in Berlijn had gekocht. Mede-vrijwilligster Elly van Dijk zag daar de prentkaart terug die haar zus Lies 66 jaar eerder uit Loenersloot had verstuurd en die via Zeeland en Berlijn weer was teruggekeerd naar de Vechtstreek.

Albert Heijn-filiaal in Loenen

Wilma de Kruijter en Willem Mooij

In de Dorpsstraat in Loenen aan de Vecht staat op nummer 42 een markant pand, vroeger een winkelpand, dat al jaren alleen nog een woonbestemming heeft. De onderste helft van de gevel is voorzien van geglazuurde tegels, met boven de ramen en toegangsdeur een lichter vlak, waarin de naam Albert Heijn is aangebracht. Het is duidelijk dat we hier te maken hebben met een voormalig winkelpand van de Zaanse grootgrutter. Veel lezers van de Vechtkroniek zullen zich die winkel ongetwijfeld nog herinneren!

Koopman te Zaandam

In het archief van de Loenense notaris Gerrit Fikkert bevindt zich een transportakte van 15 juli 1919, waarin staat dat Leendert Hendrik Mielart, warmoezier (groentekweker) in Loenen, een woon- en winkelhuis wijk B nummer 6 (nu Dorpsstraat 42) verkoopt aan 'Albert Heijn, koopman te Zaandam'. Het erf, de tuin en de doorgang aan de zuidzijde zijn bij de verkoop inbegrepen, evenals de gehele winkelinventaris. Het geheel is kadastraal bekend als sectie A, de nummers 373 en

Albert Heijn-winkel in de jaren '20, met filiaalhouder Gijsbert Pieter Smit en personeel.

669. Leendert Hendrik Mielart had het pand in 1911 gekocht uit de boedel van banketbakker Jan Kater en zijn vrouw Maria Neletta Werndly. In de notariële akte wordt vermeld, dat er op het perceel sprake is van een 'gevestigde erfdiensbaarheid' voor het naastgelegen pand aan de zuidzijde.

In de beginjaren van het Albert Heijn-filiaal vond de bevoorradingsplaats door beurtschepen op de Vecht.

Tevens dat het vanouds belast is met een 'recht van vrijen doorgang van en naar de straat, naar en van de rivier de Vecht, ten behoeve van enkele naburige eigendommen', ook van de overzijde van de Dorpsstraat. De totale verkoopprijs bedraagt fl. 9.000,-. Ook is in de akte geregeld, dat de verkoper 'gedurende één jaar of korter mag blijven bewonen, tegen een vergoeding van fl. 2,50 per week'.¹

Bij het transport is verkoper Mielart aanwezig, namens Albert Heijn de heer Willem Fonds, procuratiewaarder te Zaandam, en als getuigen de kandidaat-notarissen Godefridus Clemens August Broers en Albert Gerrit Cool, beiden woonachtig in Loenen.

Filiaalhouders

De eerste filiaalhouder van Albert Heijn was G.J.H.M. Burghart, die zich op 28 augustus 1919 vanuit Meppel in Loenen vestigde. Na een aantal jaren is hij als zelfstandig ondernemer een kruidenierszaak begonnen, eerst in het huidige Dorpsstraat 22 en later op nummer 45. Zijn opvolger was Gijsbert Pieter Smit (geb. 20 oktober 1903 en ovl. 4 februari 1940), die in juli 1926 vanuit Veenendaal naar Loenen kwam, hij overleed op jonge leeftijd. Vanaf maart 1940 was Jan Lubertus Steenbergen

Rekening van Albert Heijn voor wijn geleverd aan de Gereformeerde Kerk, 1923.

SPECIALITEIT IN
KOFFIE EN THEE.

WINKELS DOOR
GEHEEL NEDERLAND.

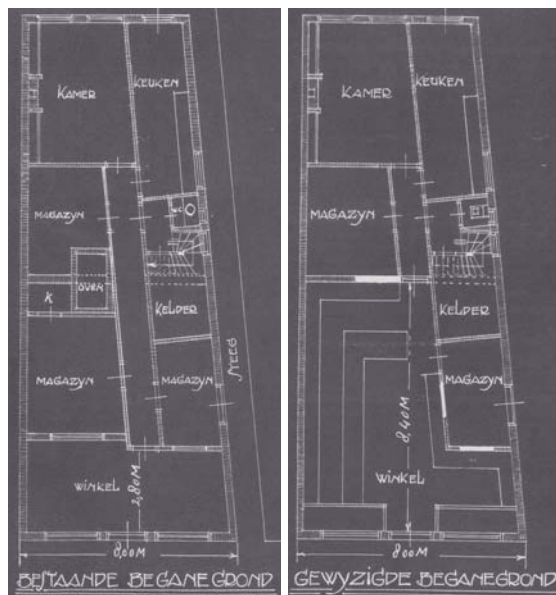
Roemen 10 Maart 1923

NOTA
VOOR De Geref. Kerk te "Roemen"
VAN filiaal ALBERT HEIJN.

3 Maart	2 fl. Spaanse wijns	180	3,60
6 "	12 fl. Malaga wijns	200	24,00
	14 fl. o. r.		2,80
			30,40
			1,60
			32,00

af 2/11/23

10 Maart 1923

Bouwtekening uit 1928 van oude en nieuwe situatie begane grond.

filiaalhouder (geb. 4 februari 1914 te Utrecht), die in 1948 weer vertrok naar Amsterdam. Van Steenbergen is bekend, dat hij op Bevrijdingsdag 5 mei 1945 bruidssuikers uitdeelde, die hij gedurende de Tweede Wereldoorlog had bewaard voor deze feestelijke dag. In zijn plaats trad vervolgens in de zomer van 1948 Arian Tromp aan; vanaf najaar 1967 was Robert Verhoef de filiaalhouder in Loenen. Als laatste runde Jacobus Post (geb. in Weesp en komend uit Bussum) vanaf mei 1973 de zaak van Albert Heijn, tot aan de sluiting in 1978.² Albert Heijn verkocht toen het pand aan een particulier.

In de 19de en begin 20ste eeuw waren achtereenvolgens eigenaar van het perceel: Jacob Edema 1817, Johannes te Winkel 1817, Johannes Gerardus Thomas 1873, Jan Meijers 1877, Gerardus Machiel de Bruijn 1878, Jan Pieterszoon Kater 1883, Leendert Hendrik Mielart 1911, en Albert Heijn 1919.³

Oude situatie

Op foto's uit de jaren '20 van de vorige eeuw van het winkelpand is te zien, dat de gevel op de benedenverdieping een fraaie houten omlijsting had: in het midden een dubbele toegangsdeur met links en rechts ervan grote etalageramen. Op de beneden-

verdieping waren: de winkel, magazijnen, een kamer, keuken, toilet en kelder. De bovenverdieping, het woongedeelte, had drie ramen met roedeverdeling. Hier bevonden zich een kamer, enkele slaapkamers en een zolder. Op het dak is een dakkapel aangebracht. Het interieur van het pand is goed te zien op een bouwtekening uit 1928, waarbij één van de magazijnen achter de winkel bij de winkel werd getrokken, die hierdoor aanzienlijk werd vergroot.⁴

Brand

Op 21 september 1931 legde een uitslaande brand het huis aan de overkant, op de hoek van de Dorpsstraat en de Bredestraat, in de as. Het gezin van Frank Mooij dat daar woonde, was gelukkig op tijd gewaarschuwd door de overbuurvrouw, de vrouw van slager Bosch, en wist het vege lijf te redden.⁵ Door de felle brand raakte het Albert Heijn-pand zwaar beschadigd; dit is duidelijk zichtbaar op een foto genomen kort na de brand. Op 6 oktober dien-

de Albert Heijn al een verzoek in bij de gemeente Loenen om de winkelpui te mogen herstellen en moderniseren: 'Het herstellen van de pui zal bestaan uit het wegbreken van alle betimmering, het betegelen van de muurvlakte, het lager maken van de pui, het voorzien van bovenramen en het vervangen van de dubbele deur door een enkele deur, met zijlichten.' De nieuwe situatie is goed te zien op de ingediende bouwtekening, waarop tevens de oude situatie is getekend. Een en ander werd goedgekeurd en al snel ter hand genomen.⁶ Een foto uit 1932 toont ons de nieuwe situatie, die gelukkig nog altijd geheel intact is. Op deze foto zien we filiaalhouder Gijsbert Pieter Smit (1903-1940) met zijn vrouw Melia Kraaijenbrink (geb. 3 december 1904 te Stolwijk) trots voor de ingang staan, met aan de linker kant twee medewerkers

De beschadigde voorgevel van de winkel kort na de brand bij Frank Mooij.

De vernieuwde en gemoderniseerde gevel in 1932, met het echtpaar Smit-Kraaijenbrink en hun personeelsleden.

op een bakfiets. Aan de rechterkant is nog net een melkkar zichtbaar.

Van Gijsbert Pieter Smit en zijn personeel hebben we nog een mooie foto uit de jaren '30, alle drie zittend op een bankje voor een woning in de Dorps-

In het midden zittend: Gijsbert Pieter Smit (1903-1940), filiaalchef Albert Heijn Loenen. (Coll. W. Mooij)

straat. Mogelijk is de man rechts de opvolger van Smit, Jan Lubertus Steenbergen. G.P. Smit overleed in 1940 op de leeftijd van 36 jaar. Zijn vrouw Melia overleed op 27 mei 1991 te Loenen. De laatste filiaalhouder van Albert Heijn was Jacobus Post, die in 1978 naar Amersfoort vertrok.

Daarmee kwam een einde aan de AH-winkel in Loenen. Het pand werd verkocht aan een particulier, die met gevoel voor historie de voorgevel geheel in de originele staat heeft gelaten.

**GROOTE SCHOONMAAK
MET KLEINE KOSTEN**

**ALBERT HEIJN'S BEKENDE
SCHOONMAAK - RECLAME**

Is er weer, verzuint niet van deze aanbieding te profiteren. Vanaf heden tot en met **VRIJDAG 5 APRIL** gelden onderstaande:

**ENORM
LAGE PRIJZEN**

GELE ZEEP	2 pond voor 13 ct.
TRANSPARANT ZEEP	2 pond voor 14 "
ZEEPPOEDER	3 pak voor 13 "
ZEEPPOEDER, extra	2 cartons voor 12 "
HUISHOUDZEEP	2 dubb. stukken voor 9 "
A. H. HUISHOUDZEEP	per doos 13 "
WASCHVLUG	2 pak voor 25 "
Het Beste Zelfw...ende Waschmiddel	
SODA	5 pond voor 9 "
BLAUW	4 zakjes voor 9 "
WRIJFWAS	2 potten voor 17 "
WRIJFWAS	2 grote potten voor 25 "
LINOLEUMWAS	per bus 17 "
SCHUURPOEDER	per groote bus 11 "
IRA of SCHURA	2 pak voor 9 "
METAALPOETS	2 bus voor 17 "
OVALINE (Haardenwas)	2 tubes voor 13 "
KASTPAPIER, wit	per rol 8 "
" rood of damast	per rol 12 "

ONZE BEKENDE 2 DAAGSCHE

ALLEEN VRIJDAG EN ZATERDAG
AFGEHAALD UIT DEN WINKEL

EXTRA GOEDKOOP

ASTRID, lekker koekje	per pond 27 ct.
PEPERMUNT-FONDANT	per ½ pond 22 ct.

ALBERT HEIJN

MAAKT U HET LEVEN GOEDKOOPER!
LOENEN a. d. VECHT, Dorpsstraat B 5;
R. 153. BREUKELN, Brugstraat, tel. 58.

Advertentie Albert Heijn in een streekkrant 1935.

Het pand in gebruik als woonhuis.

Noten

1. Notarieel archief Loenen, 1916-1925, notaris Gerrit Fikkert, inv. nr. 7, RHC Vecht en Venen.
2. Bevolkingsregister Loenen, 19de en begin 20ste eeuw, RHCVV.
3. Notariële archieven Loenen 19de en begin 20ste eeuw, RHCVV.
4. RHCVV, Gemeentearchief Loenen, bouwvergunningen 1903-1943, inv. nr. 567 jaar 1928-182, en inv. nr. 570 jaar 1931-238.
5. Artikel M. Kennis en W. Mooij, 'Je wiegje schroeiende al', Vechtkroniek 39, mei 2013, p. 9.
6. Zie noot 4.

Station Loenen - Vreeland

Deze schitterende foto van het station Loenen-Vreeland kon u bewonderen in de vorige Vechtkroniek. Als datering stond hier 'circa 1918' bij.

Oplettende lezer Hendrik Land attendeerde de redactie erop dat deze datering onjuist is. "Dat baseer ik op de in mijn ogen duidelijk zichtbare talud (met bomen) van de 'hoge brug', op de foto linksachter het station. Dat zou betekenen dat deze foto van vlak voor, of tijdens WO-II gemaakt zou moeten zijn: de hoge brug (en het talud) is pas eind jaren '30 aangelegd. Dit lijkt mij overigens de opstapplaats aan het einde van de Vreelandse Spoorlaan aan de oostkant van het kanaal. Daarbij zijn er bovenleiding masten zichtbaar. Dit traject is 'pas' in 1938 geëlektrificeerd (naar ik begrijp per 5 mei van dat jaar). Tevens is het huis van de stationschef niet

te zien, dat in 1932 gesloopt is. Als de foto van 1918 zou zijn geweest, had het huis er nog op moeten staan." Ook was abusievelijk de kijkrichting van de foto van het station uit 1941 (p. 41) verwisseld. De foto is vanuit het noorden genomen (niet vanuit het zuiden) en geeft een zicht op het station met op de achtergrond de hoge brug.

Op zoek naar Abraham Mossel

In 1929 kwam de fotograaf Abraham Mossel (1891) met zijn vrouw en drie zoons in Loenen wonen, waar hij een fotozaak begon. Hij was een artistieke man, die ook veel tekende. Het gezin woonde hier tot 1932 of 1934, waarna het vertrok om enkele jaren later, in 1940, in Soest te gaan wonen. Ook hier opende Mossel zijn eigen fotozaak, Artistiek, in de Van Weestraat 49. Hij was gespecialiseerd in portretten, ook van kinderen. Mossel, joods, dook aan het begin van de oorlog even onder maar keerde snel terug naar Soest, omdat zijn vrouw niet joods was en het gezin in principe dus geen gevaar liep. Hij zette zijn werk als fotograaf voort, droeg ook geen Jodenster en had voldoende klanten. Alleen waren er, zoals overal in Nederland, fanatieke NS-B'ers die vonden dat er voor Joden niet langer plek was in Nederland. Een van hen was J. Adriaanse, die hem in juli 1942 verried bij de Duitse autoriteiten. Twee jaar later is Abraham Mossel aan vlektyfus overleden in een werkkamp in Silezië. Zijn vrouw en zoons bleven nog enige tijd in Soest wonen, op de Ericaweg 2 en de Klaarwaterweg 3, en wisten de

oorlog te overleven. Voor mijn boek over De Wereldwandelaars ben ik op zoek naar herinneringen, foto's en documenten over Abraham Mossel en zijn gezin. Weet u meer van zijn Loenense periode? Dan hoor ik het graag. Wim Willems
w.h.willems@fgga.leidenuniv.nl – 06-53745961

Fortmanoeuvres in het Vechtplassegebied

Douwe Koen

Uitlegger met een 8 cm-kanon, ca. 1890.

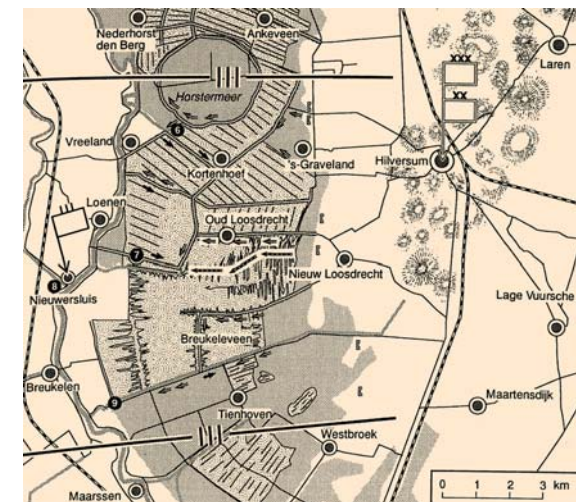
De geschiedenis van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) kent vele aspecten. Een tot nu toe vrij onbekend aspect zijn de jaarlijkse militaire oefeningen, die tussen 1881 en 1914 in de Linie werden gehouden. Ze waren van groot belang om de inzetbaarheid van de forten met daarin gelegerde troepen en hun bewapening op peil te houden. Van een aantal oefeningen is een verslag gemaakt en verschenen artikelen in kranten. Zo ook van de oefening in het noordelijke gedeelte van de NHW in 1883.

'Fortmanoeuvres'

Tijdens de Frans-Duitse oorlog in 1870-1871 was het Nederlandse leger gemobiliseerd en was ook de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) in staat van verdediging gebracht. Die mobilisatie duurde slechts negen weken, maar er kwamen toen allerlei gebreken aan het licht, onder meer aan de verdedigingswerken in de Linie. Zo waren er bomvrije kazernes voor de fortbezettingen, remises voor de kanonnen en bergplaatsen voor munitie nodig. Bovendien diende het aantal forten te worden uitgebreid, evenals het inundatiestelsel. De Vestingwet van 1874 voorzag toen in de nodige modernisering van de Linie.

Ook was gebleken, dat de verdediging al in vrede tijd veel beter voorbereid kon worden. Een belangrijk element in die verdedigingsvoorbereiding waren de oefeningen 'in den vestingoorlog',

die vanaf 1881 jaarlijks in wisselende delen van de NHW plaatsvonden. Van 20 augustus tot 7 september 1883 vormde het gebied tussen Naarden en Maarssen het decor van dergelijke oefeningen, ook wel 'fortmanoeuvres' genoemd. Deelnemende onderdelen waren van de infanterie uit Gouda, de artillerie uit Amsterdam, 's-Gravenhage en Naarden en de genie uit Utrecht. Het Korps pontonniers uit Dordrecht deed mee met 20 pontons, die met een stoomboot waren aangevoerd. Gewoonlijk werden de ijzeren pontons gebruikt voor het bouwen van bruggen, maar bij deze oefeningen zouden ze als

Kaart van de oefeningen in het Plassengebied, 1883.

Kolonel J.H. Kromhout - hier in de rang van generaal-majoor - in vol ornaat, ca. 1890.

verantwoordelijk voor de inkwartiering en moesten ook de huizen aanwijzen, waar soldaten moesten worden ondergebracht. Met name in Breukelen ontstond hierover ontevredenheid onder de bevolking. Vele kwartiergevers waren echter wel blij met de extra inkomsten die inkwartiering opleverde. Omdat in enkele dorpen niet voldoende inkwartiering mogelijk was, richtten de troepen enkele tentenkampen in. Verder was om oponthoud bij de bruggen over de Vecht te voorkomen, de tol voor militairen, paarden, wagens en kanonnen van tevoren afgekocht.

Fort Nieuwersluis maakte overigens geen deel uit van deze oefeningen. Het hoofdkwartier van de verdedigende partij was gevestigd te Vreeland, dat van de aanvallende partij te Hilversum. Tussen de forten moesten telegrafische verbindingen tot stand worden gebracht.

Door al deze voorbereidingen begonnen de gevechtsoefeningen pas op 27 augustus. Ze bestonden uit een negental oefeningen met in samenhang daarmee kleine praktische oefeningen. Overigens konden niet alle oefeningen vanwege de kosten of vredesbeperkingen worden uitgevoerd; daarom werden er ook papieren bevelen en opdrachten verstrekt en deelscenario's uitgegeven.

Oefenscenario

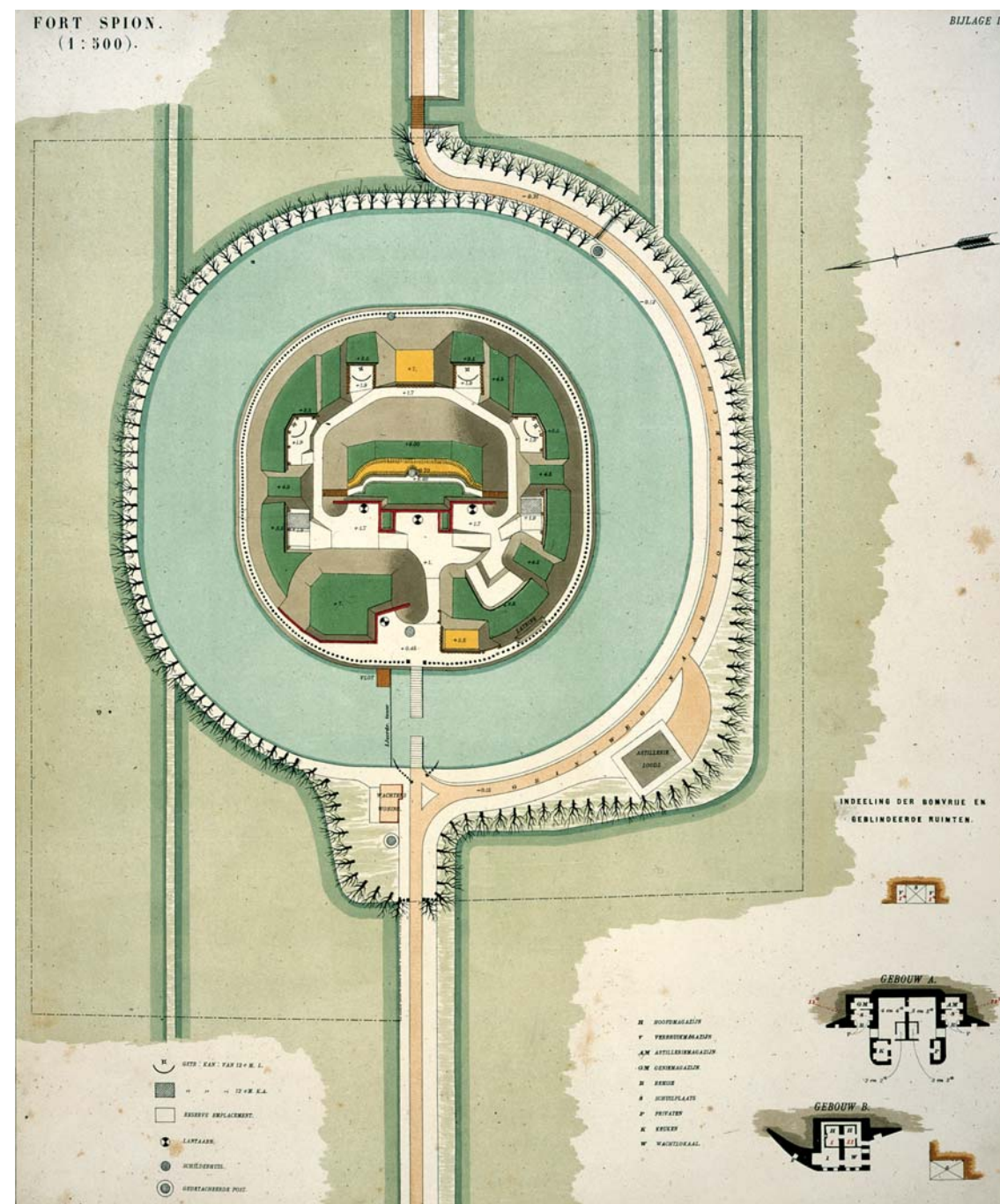
Het oefenscenario ging er van uit dat een vijandelijk leger Nederland was binnengevallen. Na vertragende acties was het Nederlandse Veldleger teruggevallen op de NHW en de vijand stond op het punt de Linie aan te vallen.

De forten Kijkuit, Spion en Tienhoven hadden een bezetting van elk 70 man. Voor de verdediging van het terrein buiten de forten waren bewakingstroepen ingedeeld. De verdedigers beschikten verder nog over drie uitleggers met een kanon van 8 cm en een aantal vletten voor bewaking en verkenning. De forten waren in staat van verdediging gebracht zoals dat in de Memorie van Verdediging was vastgelegd. Bovenop de bomvrije wachthuizen was een borstwering voor geweschutters ingericht en de kanonnen stonden opgesteld in emplacements. Net buiten de forten lag een wachtpost en de wegen waren afgezet met geveld hakhout als versperring.

platte schepen voor troepenvervoer worden ingezet. De oefeningen stonden onder leiding van de kolonel der Genie J.H. Kromhout.

We beperken ons hier tot de oefeningen in het zuidelijke gedeelte van het oefengebied, het Vechtplasengebied. Ook in dit opzicht week het oefenterrein af van dat van voorgaande oefeningen uit 1881-1882 vanwege de permanent aanwezige plassen als 'inundaties'. Echte inundaties werden er natuurlijk niet gesteld. Er waren in het zuidelijke oefenterrein overigens niet zoveel troepen aanwezig; de meeste legeronderdelen zaten in Naarden en omgeving.

De vele voorbereidingen waren op zich ook al te beschouwen als oefeningen. Als eerste moesten de inkwartiering en proviandering van troepen worden geregeld, de schietoefeningen voorbereid, enzovoorts. Dat vereiste veel overleg met de burgemeesters in de betrokken gemeenten. Deze waren

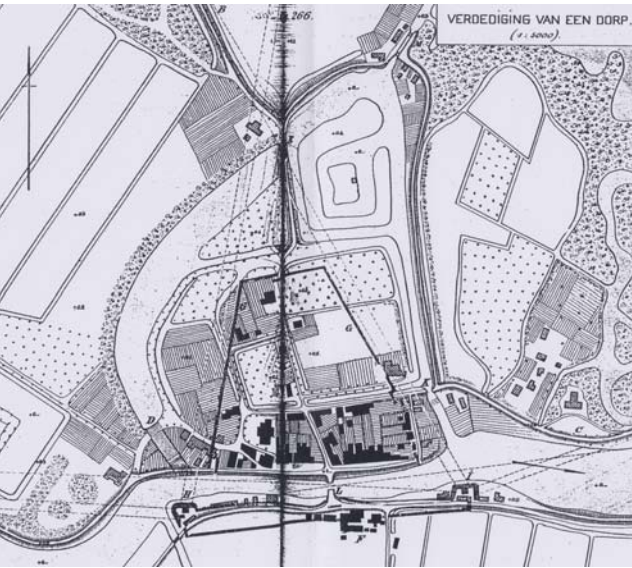

Memorieplattegrond van Fort Spion, 1882.

In de dorpen ten oosten van het Plassen- en inundatiegebied zoals Loosdrecht en Kortenhoef waren bewakingsposten ingericht en werden patrouilles in de wijde omgeving uitgevoerd. De Vechtdorpen hadden kleine bewakingseenheden met hier en daar versterkingen, onder meer bij de bruggen over de Vecht.

Aanval en verdediging

De gevechtsoefeningen namen tien dagen in beslag en vonden zowel overdag als 's nachts plaats. Het precieze tijdsverloop van de oefeningen is in het verslag niet vermeld.

Plattegrond van het dorp Vreeland met versterkingen tijdens de 'oefeningen in den vestingoorlog' van 20 augustus-7 september 1883. Het geschut in de batterijen H en I op de westoever van de Vecht kan de Kleizuwe en de Vechtdijk in noordelijke en zuidelijke richting onder vuur houden. Zo nodig moest de Vechtbrug worden afgebroken om te voorkomen, dat de vijand hier achter de NHW zou kunnen komen.

Toen de vijandelikheden op 27 augustus begonnen, werden de voorposten ten oosten van de Vechtplassen en de 'inundaties' als eerste aangevallen en na een hevige strijd moesten deze worden opgegeven. In de dagen en nachten erna volgden offensieve verkenningsacties door de vijand, die echter alle konden worden afgeslagen. Vooral 's nachts was het opereren in een voor de vijand onbekend en in totale duisternis gehuld terrein zeer moeizaam.

Toch lukt het enkele aanvallers om 's nachts door te dringen naar de Vechtbruggen in Loenen en Maarssen en daar de Nederlandse vlag vanaf te halen; dit als teken dat de bruggen waren 'veroverd'. De verdedigers namen het initiatief voor een grote tegenaanval met steun van het geschut op de forten, de veldartillerie en de uitleggers. Na de eerste vorderingen moesten zij zich echter terugtrekken vanwege de vijandelijke overmacht. Hierna kwam de vijand in actie met een grote stormaanval vanuit posities op ca. 1.000 meter van de hoofdverdedigingslijn. Onder het gedreun van kanonvuur en

vuurpijlen voor verlichting rukte de vijand op over de accessen. Gelijktijdig zou de infanterie op pontons de plassen oversteken; maar deze laatste actie ging niet door vanwege het slechte weer. Daardoor kon de verdedigende infanterie, het veldgeschut, de uitleggers en het nog inzetbare remisegeschut van de forten de verzwakte aanval afslaan. Daarmee kwam op 7 september een einde aan de gevechts-oefeningen. Niet alle troepen konden direct naar hun garnizoen terugkeren. Het materieel had nogal geleden door de oefeningen, het vochtige weer en de modder en moest eerst gereinigd worden.

Tijdens de oefeningen deden zich enkele bijzondere en opmerkelijke zaken voor. Nieuw en als proef was het gebruik en de opstelling van een elektrische lamp met spiegel als zoeklicht op een van de forten en op de toren van de N.H.-kerk te Vreeland om het voorterrein te verlichten. Voor de stroomvoorziening van deze lamp was een locomobiel, een kleine verplaatsbare stoommachine nodig; al dit materieel met bedieningspersoneel werd gehuurd van de fa. W. Smit te Slikkeveer.

Voor belangstellende officieren waren de forten op zondag 2 september en woensdag 5 september 1883 ter bezichtiging opengesteld.

Bij schietoefeningen met kanonnen moesten bewoners in de directe omgeving ramen openzetten om te voorkomen, dat deze door de zware dreunen bij het schieten zouden springen. Men gebruikte weliswaar alleen granaathulzen met los kruit (dus zonder granaat) maar desondanks hadden meerdere inwoners schade geleden. Een kanon, dat tussen het huis en de schuur op het erf van de weduwe Klijmeij te Oud-Maarsseveen stond opgesteld veroorzaakte bij het afschieten enige schade. Die bestond uit het gebroken ruiten, afgevalen dakpannen en scheuren in de muren. De burgemeester van Maarsseveen bemiddelde nog bij het verkrijgen van een schadevergoeding bij het Ministerie van Oorlog.

Pers en publiek

Het moet voor de bewoners van de dorpen en boerderijen in de Vechstreek ook wel een enerverende tijd zijn geweest; tijdens nachtelijke oefenin-

gen was slapen er door het kanongebulder niet bij. Dan gingen vele inwoners maar liever de weg op om te kijken of er nog wat te beleven viel. Onder meer Het Nieuws van den Dag deed verslag van deze oefeningen; op 13 september 1883 berichtte de krant:

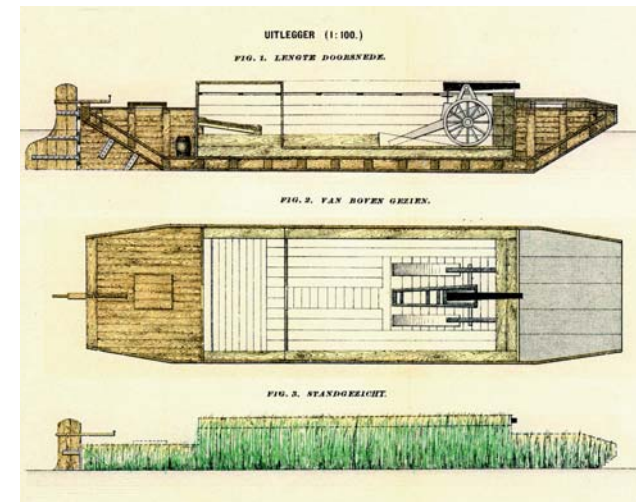
En dezen winter zal in de lange donkere avonden bij het flikkeren van het haardvuur, nog menigmaal door burger en boer gesproken worden van het vreeselijke geschiet en van de pikdonkere augustus- en septembernachten, waarin de onverschrokken pontonniers met hunne platboomde ijzeren vaartuigen over de breede en dikwijls onstuimige plassen staken, om de vijandelijke infanterie dicht bij de te verrassen forten te voeren.

Want de burgerij nam een levendig en daardoor zelfs dikwijls vrij lastig aandeel in de manoeuvres; tot midden in den nacht waren de bewoners en landhoeven op en bij den weg, om te zien of de lichtstralen van het afgeschoten stuk geschut niet tegen de donkere lucht weerkaatsten, gevolgd door het rammelend geluid van het kanonschot.

Soms liepen burgers de militairen ook flink in de weg: *Die belangstellende bewoners van huizen en hoeven hinderden nu en dan de bewegingen der troepen wel eens: ook waren ze oorzaak, dat de fortbezettingen des nachts wel eens onnodig door het alarmsignaal uit den slaap werden gewekt, omdat de schildwacht vijanden meende te bespeuren, waar slechts nieuwsgierigen waren.*

Voor Koning en Vaderland

Hoewel de oefeningen een geësceneerd karakter hadden, leverden ze waardevolle informatie en ervaringen op en tot 1914 zouden de jaarlijkse oefeningen in de vestingoorlog in de NHW worden herhaald. Kritiek was er overigens ook. De kosten van de oefeningen zouden te hoog zijn. Zo werd

Doorsnede, plattegrond en aanzicht van een uitlegger, 1887. De uitleggers hadden goed voldaan; de met bladriet gecamoufleerde platte schuiten bleken nauwelijks te ontdekken tussen de rietkragen. Wel kostte het in de juiste positie brengen van een uitlegger om het kanon af te vuren de nodige moeite.

door een verslaggever van de NRC opgemerkt, dat er te veel kruit is verschoten; er werd maar voor het lieve vaderland weggepoeft. Zonder kennis van zaken dus, want kruit is niet onbeperkt houdbaar en kan maar beter bij oefeningen worden verbruikt, dan vernietigd moeten worden. Bovendien moesten de troepen toch realistisch kunnen oefenen. De artillerieofficier F.A. Boogaard, die ook had deelgenomen aan de oefeningen, plaatste in De Militaire Gids ook wel enkele kritische opmerkingen, maar zijn slotopmerking was niettemin positief: *De dagen, bij de fortmanoeuvres doorgebracht, hebben de aangenaamste herinneringen achtergelaten, want meer dan ooit gevoelde men daar: te arbeiden in het belang van Koning en Vaderland.*

Noten

1. Kerkum, P.C. van. 'Accessen in inundatiestellingen; aanval en verdediging in oefen- en oorlogspraktijk', in: Water ter verdediging, Zutphen 1993, p. 25-49.
2. Kromhout, J.H.
3. Seyffardt, A.L.W. 'De fortmanoeuvres in 1883', in: Militaire Spectator 1883, p. 819-839.
4. Nationaal Archief, Den Haag. Memorie van Verdediging van Fort Spion, 1882.
5. Nationaal Archief, Den Haag. Genie-archief, toegang 2.13.45, inv. nr. 3651.
6. Internet: www.delpher.nl: diverse kranten 1883.

Rijkdom en weelde (1780)

Virginia Brendel

Wanneer op 12 november 1780 Dirk Tollener komt te overlijden, blijft zijn weduwe Dorothea Maria Blom alleen achter met vier minderjarige kinderen. In die tijd was het financieel gezien voor een vrouw niet gemakkelijk om na het overlijden van haar man vier kinderen zelfstandig op te voeden. De man was vaak de kostwinner en we zien dan ook dat de weduwe in veel gevallen spoedig hertrouwt om niet in armoede te vervallen.

Dat dit niet geheel opging voor Dorothea, blijkt uit de inventaris die na de dood van Dirk is opgemaakt van de bezittingen en financiën van het echtpaar. De lijst geeft niet alleen weer welke spullen zij bezaten, maar ook waar alles stond. Zo weten we nu dat het huis relatief groot geweest moet zijn, en dat de kamers rijkelijk gemeubileerd waren. Dit paste ook bij het beroep van Dirk. Tijdens zijn leven was hij namelijk 'Castelein in 't Rechthuis van Loenen en Nieuwersluis' geweest. Zo was Dorothea er ook van verzekerd, dat zij na de dood van haar man een geriefelijk leven kon leiden.

Geheel passend bij de status van het echtpaar bezaten zij naast een aanzienlijk huis tevens een wagenhuis, waarin meerdere faëtons, een open wagentje, een fergon, enkele chaises en boerenwagens stonden. Zelfs aan de wintermaanden was gedacht. Voor het geval er een dik pak sneeuw lag, was het voor hen geen enkel probleem om per rijtuig vooruit te komen. Voor zulke momenten hadden zij een arreslee. Om al deze voertuigen voort te kunnen trekken hadden zij maar liefst acht paarden in de stal staan. Het is leuk om terug te lezen welke overige accessoires hier stonden. Zo hadden ze bijvoorbeeld twaalf bitten, zes waterremmers, drie roskammen met borstels, 180 gulden aan hooi in de berg, 40 gulden aan hooi op de zolder van de stal, en drie hooivorken.

Naast de voorwerpen die elk huishouden bezit, zoals dekens, kussens, bedden etc., is het vooral leuk om de kleine snuisterijen terug te lezen. Deze geven een wat intiemer beeld van het huishouden. De smaak van de eigenaar wordt juist in deze voorwerpen weerspiegeld. Zo bezaten zij onder ande-

re 'twee annanas glazen', 'twee blikke trommeltjes voor castagnes', meerdere 'delfse quispedooren' oftewel spuwpotjes. Dit waren allemaal luxe-artikelen, aangezien ze geen van alle noodzakelijk waren voor het huishouden. Het geeft aan dat de familie wel wat centen over had voor extraatjes.

Het meest indrukwekkend is echter de inventarisatie van de 'wijnen en andere Dranken'. Er was maar liefst 350 liter aan rode wijn en een bescheiden 9 liter aan witte wijn. Dit was echter nog niet alles. Zo waren er ook 35 liter aan zowel Rijnse- als Moezel wijn, 13 flessen malaga wijn, 21 flessen bourgogne wijn, 5 flessen champagne en om het af te toppen nog wat 'brandewijn en Genever op vaten'. De totale hoeveelheid aan drank komt neer op zo'n 450 à 500 liter! Nu leefden zij in een tijd waarin schoon drinkwater geen vanzelfsprekend goed was. Het water kwam ofwel uit putten of bronnen, maar het kon ook ongezuiverd rivierwater zijn. Water drinken was hierdoor niet altijd even verstandig. Het was dan ook niet zo vreemd om in plaats daarvan drank te drinken. Het was echter gebruikelijker om dan bier te drinken. Dit was niet alleen vele malen goedkoper, maar het had bovendien ook een lager alcoholpercentage dan tegenwoordig, waardoor men meer ervan kon nuttigen zonder beschonken te raken. Het is dan wellicht ook opvallend dat dit zogenaamde 'vloeiware brood' ontbreekt in de lijst. Dronken zij dan geen bier? Een blik verderop in de lijst met schulden vertelt ons iets anders. Hier staat namelijk dat het huishouden een bedrag van 71 florijnen verschuldigd was aan een zekere Joris Sandersen voor bier. Mogelijk werd het bier constant vers aangeleverd, waardoor er geen voorraad in de kelder stond. In tegenstelling tot de wijnen was het bovendien ook een product dat in de streek geproduceerd werd en dus vers afgenomen kon worden.

Noot:

1. Toegang 1009, Gerechten (rechterlijk) binnen het werkgebied van het Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, 1515-1811 (1812), Gerecht Loenen en Nieuwersluis (Loenen-Stichts), 1627-1811, inv.nr. 1157.

De winkel van Boon

Willem Mooij en Wim van Schaik

Nieuwersluis was in de eerste helft van de 20ste eeuw (nog) kleiner dan nu. Toch wist een tiental middenstanders er een boterham te verdienen. Dit artikel gaat over één van hen.

De winkel van Willem Boon, die was gevestigd in het huidige pand Rijkstraatweg 64, was een van de twee kruidenierswinkels die het dorp eind 19de – eerste helft 20ste eeuw rijk was.¹ Het drijven van

de winkel was voor hem noodzakelijk geworden omdat zijn oorspronkelijke beroep steeds minder opleverde. Omstreeks 1880 werd hij pachter van de tol- en bruggelden: van ieder schip en ieder rijtuig dat een van de bruggen passeerde kreeg hij een bepaald bedrag. Helaas werd het verkeer en daarmee zijn inkomsten door de concurrentie van spoorwegen steeds minder en na de opening van het Merwedekanaal in 1892 leverde de tolinkomsten al helemaal niet meer voldoende op om van te leven. In het centrum van het dorp, bij de brug over de Nieuwe Wetering en tegenover het postkantoor, op afbeelding 2 te herkennen aan de postbus aan de gevel, opende hij zijn winkel.² De kruidenierswaren, die daar volgens een bord boven de deur verkocht werden, leverden in combinatie met de tol- en bruggelden voldoende op om het gezin met vijf kinderen te onderhouden.³

Drie van de kinderen vlogen uit, maar de dochters Geertrui Wilhelmina (Toet) en Dorothea Francisca (Kaatje) bleven bij hun vader in de winkel. Toen

1. Zicht op Nieuwersluis vanaf de Vecht. Rechts is nog een deel van de winkel van Boon te zien. (Coll. W. Mooij)

2. Zicht op de Straatweg richting het noorden, met rechts de winkel van Boonen links het postkantoor, te herkennen aan de ijzeren brievenbus aan de gevel. (Coll. W. Mooij)

Willem in 1913 overleed trouwde de 39-jarige Toet met de 61-jarige weduwnaar Joannes Antonius Hendricus Schoëler, inspecteur ener assurantiemaatschappij, uit Zandvoort. Aanvankelijk zette Kaatje de winkel alleen voort, maar toen Joannes Antonius met pensioen ging bij de assurantiemaatschappij verhuisde het echtpaar naar Kaatje boven de winkel in Nieuwersluis. Zoals veel mensen die lang in een dorp woonden werden ook de zussen een begrip, zij werden de 'dames Boon'. In de winkel werden naast kruidenierswaren ook door de 'erven Boon' uitgegeven prentkaarten verkocht, waarvan afbeelding 3 een voorbeeld is. Hier zien we de winkel in de jaren '50. Opvallend is de ronde markies. Deze is in maart 1948 opnieuw bekleed door woninginrichting Mooij voor fl. 230,-.

Doordat in Nieuwersluis voortdurend militairen

3. De winkel van Boon rond 1950. Het postkantoor aan de overkant van de straat is weg en vervangen door de aardappelen-groenten-fruitwinkel van J. van Ziel. (Coll. W. Mooij)

gelegerd waren werden er hier veel van die kaarten verstuurd. Bij de dames Boon werd een kaart gekocht, deze werd beschreven en vervolgens aan de overkant van de weg gepost.⁴

De rol van de echtgenoot van Toet schijnt weinig opvallend geweest te zijn. Langzaam kwam aan het huishouden een eind: in 1935 overleed Joannes Antonius op 85-jarige leeftijd, in 1943 volgde zijn 69-jarige weduwe en in 1949 Kaatje als laatste, 73 jaar oud. De kruidenierswinkel werd nog een paar jaar voortgezet door de heer Kapenga, totdat deze (inmiddels onder het Spar-logo) omstreeks 1954 naar Loenen verhuisde.⁵

Noten:

1. De andere was de zaak van Hendricus (Hein) Reijnhoud, op Rijksstraatweg 29. Het kadastrale nummer van de winkel van Boon was Wijk A 51.
2. Het postkantoor was toen gevestigd op het huidige adres Grachtje 1, op de hoek met de Rijksstraatweg, omstreeks 1935 verhuisde het naar Rijksstraatweg 34.
3. Willem (1843-1913) was getrouwd met Cornelia Adriana

4. Waldman. Zij kregen vijf kinderen: Joseph Herman (1873 klerk telegrafist), Geertrui Wilhelmina (Toet, 1874-1943), Dorothea (Kaatje, 1876-1949), Willem Dirk (geb. 1883), Cornelia Adriana (geb. 1887).
5. Daardoor zijn er van Nieuwersluis meer prentkaarten in omloop gekomen dan van de andere Vechtdorpen.

75 jaar EHBO Vreeland

Juliette Jonker-Duynstee

Dit jaar is het precies 75 jaar geleden dat de EHBO Vreeland werd opgericht. Wie een beetje rekent, ziet dat deze afdeling in 1944 is ontstaan, tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog. Met pieken en dalen zijn er sindsdien 75 jaar voorbij gegaan, waarbij de vele leden en vrijwilligers altijd assistentie hebben verleend bij Vreelandse evenementen en bij ongelukken. Hoog tijd om terug te blikken op de lange geschiedenis van deze belangrijke vrijwilligersorganisatie.

Tijdens het laatste oorlogsjaar 1944 vonden er meerdere schietpartijen plaats op de Provinciale weg. De toenmalige huisarts Ochsendorp kon het aantal slachtoffers niet aan en riep de hulp van een aantal Vreelanders in. Gezamenlijk verleende men hulp. Dit bleek de start van de Vreelandse E.H.B.O. Het dorp schaarde zich hiermee in een steeds langer wordende rij dorpen en steden die een eigen EHBO oprichtten. Nederland kende al vanaf 1767

een vorm van het verlenen van eerste hulp, toen de 'Maatschappij tot redding van drenkelingen' werd opgericht. Pas ruim een eeuw later ontstonden de eerste organisaties die zich richtten op eerste hulp die verder ging dan het redden van drenkelingen. Eind 19de eeuw sijnpelde het inzicht door dat eerste hulp van geschoolde burgers onmisbaar was in de maatschappij bij het verlenen van eerste hulp, tot dan toe vaak voorbehouden aan medisch geschoold personeel. De basis voor een organisatie die het verlenen van eerste hulp centraal stelde werd in Engeland gelegd door de Johanniter Orde. Zij richtten in 1881 een vereniging op die verbandposten inrichtte, EHBO-cursussen organiseerde voor leken (niet geschoold medisch personeel) en een examen instelde. Duitsland volgde al snel met

Het bestuur van de Vreelandse EHBO tijdens de receptie bij het 25-jarig bestaan. De heren Dokkum en Van Zalingen feliciteren het bestuur namens de Vreelandse middenstand.

de oprichting van een soortgelijke vereniging, in 1892. Nederland volgde een jaar later, in juni 1893, op initiatief van Dr. C.B. Tilanus. Hij was de grote motor achter de EHBO, wiens herinnering levend

Bij een in scène gezet ongeval in de kantine van Van Leer, voorafgaand aan de jubileumreceptie in 1968, toonden de deelnemers aan de rayonwedstrijd hun vaardigheden.

wordt gehouden door de naar hem genoemde penning, die wordt toegekend aan personen of instellingen die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de EHBO. In 2013 ontving Henk Griffioen deze eervolle onderscheiding voor 40 jaar actief lidmaatschap en 40 jaar bestuurswerk.

Meer eenheid

Overall in Nederland ontstonden zelfstandige EHBO verenigingen, die naar eigen inzicht les gaven. Door de oprichting in 1909 van het Oranje Kruis ontstond er uniformiteit in de opleiding. Vanaf de jaren '30, en zeker na de Tweede Wereldoorlog, groeide het aantal EHBO-verenigingen enorm. Rond 1950 telde de Koninklijke Nederlandse Vereniging EHBO 200 afdelingen met

De EHBO doet mee in vermoedelijk een Koninginnedag-optocht in de jaren '60: 'EHBO voor allen, allen voor EHBO' staat te lezen op de praalwagen. Henk van de Bos zit op de 'bok', een patiënt ligt ingezwachteld op de 'brancard'.

10.000 leden. Niet alleen het ledental groeide, ook de onderwezen vaardigheden. Zo werd in 1963 mond-op-mondbeademing in de lesstof opgenomen en sinds 1979 leert men ook te reanimeren. Ook is de rol van EHBO-ers enorm toegenomen door overheidsbesluiten zoals het Veiligheidsbesluit (1930) of de huidige ARBO-wet, waarbij de aanwezigheid van gediplomeerde vrijwilligers bij bepaalde werksituaties of festiviteiten verplicht is.

In de eerste jaren werden de Vreelandse EHBO-lessen gegeven in Hotel Brugzicht aan de Bergseweg, het tegenwoordige hoofdkantoor van Greif. Later vonden de lessen plaats in de kantine van Van Leer en weer later in het Dorpshuis. De lessen konden helaas vaak in de praktijk worden gebracht. Op de Provinciale weg vonden heel veel ongelukken plaats, totdat in 1970 de kruispunten werden verlegd en een fietstunnel werd aangelegd wat de verkeersveiligheid enorm deed toenemen.

Vliegramp

De Vreelandse EHBO organiseerde een aantal keer per jaar EHBO cursussen, waarbij de deelnemers alle technieken geleerd werd zoals o.a. het herkennen van bepaald letsel en weten wanneer wat toe te passen, wondverzorging, vervoer of reanimatie.

Kortom alles wat nodig is om eerste hulp te verlenen bij levensbedreigende stoornissen, in afwachting van professionele eerstehulpverleners. Ieder jaar worden er herhalingslessen gevolgd waarbij bepaalde vaardigheden jaarlijks (b.v. de reanimatie) en andere om het jaar geoefend worden.

Ook deed men regelmatig mee aan wedstrijden en hield men grootscheepse oefeningen, in samenwerking met o.a. de Vreelandse brandweer, bij Van Leer, de VIVfabriek of met een in scène gezette neerstorting van een straaljager. Deze laatste oefening, in 1990, was een groots opgezet gebeuren. Een militair straalvliegtuig was verongelukt en neerstort op het terrein van Boomverzorgingsbedrijf Driessen aan de Bergseweg. Een van de arbeiders die daar aan het werk was schrok hier zo van dat hij zijn kettingzaag liet vallen waarbij zijn hand werd afgezaagd. Andere toesnellende arbeiders vielen en braken hun been of liepen brandwonden op door de brandende vleugel van het neergestorte toestel.

Het bestuur in 1994: Van links naar rechts: de heer H. van de Bos, mevr. C. Treure, de heren Chr. P. Tang (voorzitter), L. Veerman (penningmeester), J. Bouwman (secretaris) en H. Griffioen.

Deze en nog veel meer rampen werden levensecht in scène gezet zodat de Vreelandse brandweer en de EHBO-ers onverwacht hun vaardigheden in de praktijk konden brengen. Geheel onverwacht, want zij werden met dit 'nieuws' opgeschrikt tijdens de afsluiting van hun verenigingsjaar. De laatste grote buitenoefening was in 2012 in samenwerking met de brandweer van Nigtevecht. Bij een boerderij aan de Oostkanaaldijk lagen zes 'slachtoffers' die geholpen moesten worden.

De EHBO kende een bestuur en instructeurs en werkte nauw samen met de huisarts. Vanaf het begin waren dat de heren Ochsendorp, Meijer, Bouwman, Hamming, Greevelink, Van der Horst, Lunsingh Scheurleer, Van Berkel, Piket en Klever.

Het bestuur van de EHBO in 2011: Bovenste rij: Martine Griffioen (materiaalcommissaris), Elly Schot (secretaris), Ineke Cornelisse (EHBO-instructrice), Zittend: Maarten Boelhouver (voorzitter), Maarten van Mourik (arts-docent), Vincent Stapper, Henk Griffioen (penningmeester). (Foto: A. Weijsschedé)

Jubilea

Op 30 maart 1968 werd het 25-jarig bestaan van de EHBO afdeling Vreeland groots gevierd. Onder grote publieke belangstelling vond de jaarlijkse rayonwedstrijd plaats in de kantine van Van Leer, waarna een receptie volgde. Het receptieboek, gevuld met felicitatiekaarten, telegrammen en foto's, geeft een mooi beeld van die dag. Het bestuur, bestaande uit voorzitter mevrouw Van

der Maas, mevrouw Van Stam (penningmeester), de heer Van de Bos (secretaris), de heer De Kloet en mevrouw Sonneberg, recipieerde en ontving onder andere burgemeester van Schaick en zijn vrouw, oud-burgemeester Sprenger en zijn vrouw, het EHBO districtsbestuur, het bestuur van V.V. Sperwer, de speeltuinvereniging, vertegenwoordigers van de middenstand Vreeland, de Vrouwenbond, de directie van Van Leer, schoolbesturen en de Lotuspatiënten, de toneelspelende slachtoffers. Ter gelegenheid van het lustrum organiseerde de brandweer een inzamelingsactie voor een ondersteuningsfonds voor de aanschaf van materialen. Uit de oproep tot het doen van een bijdrage blijkt dat de Vreelandse EHBO in die tijd bij zo'n 100 ongevallen per jaar hulp verleende!

In deze periode telde de Vreelandse vereniging maar liefst 70 leden. Dat aantal fluctueerde erg in de daaropvolgende jaren, met de nadruk op een dalende lijn. Ondanks ups en downs bleef het bestuur en vele vrijwilligers actief in het organiseren en professionaliseren van cursussen en het up to date houden van het oefenmateriaal. Het 50-jarig

bestaan werd in 1994 groots gevierd, net als 25 jaar eerder. Ook van deze feestelijke 'gouden' dag is een fotoboek bewaard gebleven vol kaarten, foto's, felicitaties en berichten. Na de wedstrijden, de districtsvergadering, receptie en feestavond werd de avond afgesloten met een grote bingo. Wim van Schie en twee Vinkeveense vrienden en muziekvereniging De Vecht verzorgden de muzikale omlijsting en de grote groep genodigden amuseerde zich kostelijk, te zien aan de foto's. De heer H. Van de Bos, die vanaf het eerste uur bij de vereniging betrokken was, ontving deze dag de grote zilveren Dr. Tilanusmedaille en de heer K. Tang ontving de kleine zilveren Dr. Tilanusmedaille.

De EHBO nu

De EHBO heeft tegenwoordig 32 leden, zowel actieve als 'slappende'. Een aantal leden dat al jarenlang lid is kan vanwege hun fysieke gesteldheid

De eerste in gebruik neming van de nieuwe oefenpoppen en een oefen AED, onder toezicht van sponsor de heer Anan, Rabobank Breukelen, in het Dorpshuis op 23 januari 2013. (Foto: Hedwig de Groot)

niet meer actief eerste hulp verlenen, maar wil wel graag betrokken blijven. Het bestuur is zeer actief in het aanbieden van de volgende drie hoofdtaken:

- Het verlenen van assistentie bij plaatselijke evenementen zoals: Koningsdag, het dorpsfeest, kerstmarkt, schaatstochten, polowedstrijden en het 2-jaarlijkse Historisch Festival Vreeland.
- Het up-to date houden (of helpen aanschaffen) van EHBO koffers.
- Het verzorgen van de opleidingen EHBO en hartreanimatie, beide met herhalingscursussen. Hiervoor zijn de nieuwste materialen als oefenpoppen (volwassen en baby) en oefen-AED's beschikbaar.

Op de website is alle informatie te vinden over wat de opleidingen precies inhouden, hoe het zit met bijscholing en herhalingscursussen en over alle activiteiten. Actieve kennis op het gebied van het verlenen van eerste hulp bij ongelukken is van groot belang voor ons dorp en voor uw eigen omgeving. De jubilerende EHBO Vreeland nodigt u van harte uit een keer kennis te komen maken.

Hier wordt serieus geoefend!

Het huidige bestuur: Vincent Stapper (contactpersoon EHBO-assistentie en reanimatie), Elly Schot (secretaris), Maarten Boelhouwer (voorzitter) en Berry Stapper (penningmeester).

Bronnen:

Jubileumuitgave 50 jaar EHBO Vreeland 1944-1994.
Archief EHBO www.ehbo-vreeland.nl

70 jaar Loenense schietvereniging

Juliette Jonker-Duynstee & Willem Mooij

Aan Oud Over staat nog ter hoogte van nummer 38 een houten gebouw met daarvoor een poortje, waarop te lezen is dat hier de schietvereniging Loenen zit. De bloeiende vereniging bestaat dit jaar 70 jaar.

Zij is ontstaan uit de vooroorlogse 'Landstorm' die na de 2e wereldoorlog opging in de zogenaamde Burgerwacht. Toen deze na een paar jaar werd opgeheven was dat voor een aantal leden aanleiding om op 24 februari 1949, tijdens een vergadering in het toenmalige Hotel Café Rest. 'Wed. Verweij', de Schietvereniging Loenen op te richten. Mensen die aan de wieg van de S.V. Loenen stonden waren de heren E. v. Schaik (voorzitter), A. Dolman (secretaris), E. Burghart (penningmeester), C. v.d. Eijk en -last but not least- C. Hulsman.

De vereniging bestond totaal uit 26 leden en hield in het begin de schietoefeningen in het gymnas-

tielgebouw aan de Bredestraat. In 1952 moest de vereniging, als gevolg van de kennelijk onvermijdelijke maar toch wel behoorlijk ernstige beschadigingen aan de locatie, verhuizen. Na enkele korte periodes in de werkplaats van Dolman in de Kerkstraat en de gang van de Christelijke school, konden men een aantal jaren terecht in de werkplaats van de fabriek van H. de Haan op Oud Over.

Tegenover de fabriek op nummer 38 werd, op een terrein van de heer Kappeyne van de Copello, een tennisbaan aangelegd. In overleg en samenwerking met de landeigenaar werd besloten hie de schietvereniging te huisvesten. Op 4 januari 1956 verleende de gemeente Loenen vergunning voor 'het oprichten van een inrichting voor het houden van schietoefeningen en -wedstrijden naast Oud Over 38', drie en een half jaar later, op 23 september 1959, werd vergunning aangevraagd 'tot het inrichten, in werking brengen en in werking houden van

Oud Over 38a - Loenen a/d Vecht
www.svloenen.nl - 0294 231033

Na de verkregen vergunning van de gemeente werd naast de tennisbaan, door de toenmalige leden van de vereniging een zogenaamde “fruit-schuur” gebouwd. Op 15 november 1959 werd deze accommodatie, waarin ook nog een kegelbaan was ingericht, met een openingsschot, gelost door de toenmalige burgemeester W.I. Doude van Troostwijk, officieel in gebruik genomen. Van dat moment is bijgaande foto gemaakt. Naast de burgemeester staat Frank Mooij.

Later werd de inrichting aangepast en konden 6 schietbanen van 12 meter lengte een plaats krijgen met daarbij nog een kantineruimte. Ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de vereniging in 1989 heeft de heer Kappeyne van de Copello het gebouw aan de S.V. Loenen geschonken en in het jaar 2001 lukte het om het naastgelegen stuk braakliggende grond aan te kopen ten behoeve van een eigen parkeerterrein.

De schietvereniging is nog steeds actief. De nadruk ligt, naast gezelligheid en kameraadschap, op klein kaliber geweschieten. De accommodatie is in de loop der jaren geheel door de leden zelf gebouwd, herbouwd, verbouwd en aangepast en er zijn nu zes banen van 12 meter. Wekelijks, op dinsdagavond, houden de leden hier hun oefenavond.

schietbanen van 12 meter op het perceel E 297'. We lezen: “Er zal worden geschoten in oostelijke richting waartoe de kogelvangers, welke zijn bevestigd op een dikke stalen plaat, zullen worden opgericht tegen den oostelijke wand, die geheel uit steen is opgetrokken.”

Bronnen:

www.svloenen.nl
Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen,
Hinderwetvergunning Loenen nr. 299, 1959
W. Mooij en J.Jonker-Duynstee, Focus op Loenen aan de Vecht, 2000.

“Zingen hoort er bij”

Oma Lieke, een vrouwenleven in oorlog en vrede

Mieke Kennis

Kindertehuis De Pinksterblom stond aan de Loosdrechtseweg 140 in Hilversum.¹ Daar werden in 1942 Erna Fleischhauer² en Sipora Verkozen-Bosboom³ door de Duitsers opgepakt. Beiden kwamen een jaar later om in Sobibor. Sipora was de moeder van een van de leidsters, Celine Verkozen. Haar lukte het om onder te duiken in Friesland. Na de oorlog woonde Celine bijna 40 jaar in woonboot De Pinksterblom, eerst in Nieuwersluis, later in Vreeland. Celine Schaake-Verkozen was in het dorp bekend als Oma Lieke. “Celine is voor de belasting”, vond ze. Op haar woonboot gaf ze blokfluitles aan Vreelandse kinderen en voor volwassenen organiseerde ze volksdansen en pottenbaklessen in het oude gemeentehuis aan de Raadhuislaan.

Vrije-expressie

Haar hele leven stond in het teken van creativiteit en ze was een groot aanhangster van de vrije expressie. Lieke werd geboren in Amsterdam op 26 mei 1899 en trouwde in 1921 met Johan Schaake. Ze was toen opzichteres-tekenares bij Dienst Pu-

blieke Werken. Later ging zij als Montessori leidster werken. Het echtpaar had in Amsterdam een winkel waar kunstnijverheid werd verkocht: 't Sie-raad aan de Koninginneweg 218.⁴ Lieke had daar in 1925 een atelier voor kunstnaaldwerk. Ze gaf ook cursussen in kantklossen en batikken onder het motto ‘Langs nieuwe wegen tot oude vaardigheid’. Daarnaast publiceerde het echtpaar Schaake boekjes op allerlei gebied. De onderwerpen van Johan waren onder andere: poppenkast, schimmenspel en jeugdtoneel. Samen schreven zij Tafelcharme, een reclameboekje over bestek en tafelversiering, voor de Wellner Zilver Fabrieken N.V. in Amsterdam. Van de hand van Lieke verscheen in 1930 een handleiding over batikken⁶ en zij verzorgde op de woensdagmiddag een radiorubriek van bijna een uur voor de Vara: ‘Maak het zelf?’⁷

Zoon Job werd in 1924 geboren. Met zoon, maar zonder haar man, ging Lieke eind jaren 20 kamperen op Texel. Er mochten een paar vriendjes van Job mee. De jongens genoten en het volgend jaar organiseerde Lieke dat meer kinderen mee konden.

Oma Lieke in haar woonboot met haar met poes en schrijfmachine. (Coll. Terra)

Elk jaar werd het kinderkamp groter. Lieke was ondernemend en enthousiast en wist eventuele obstakels slim op te lossen. De groep ging met een bus vanuit Amsterdam naar de Waddeneilanden. Die

bus moest natuurlijk betaald worden. Lieke sprak op de dag van vertrek met de ouders en kinderen af aan de ene kant van de Berlagebrug. Als iedereen betaald had, liepen ze naar de bus die aan de andere kant van de brug stond te wachten en daar kon ze met de chauffeur afrekenen.

Kindertehuis

In 1935 werd dochter Ida geboren, maar in dat zelfde jaar scheidde het echtpaar Schaake. Johan Schaake hertrouwde later en kreeg nog een zoon, Frank. Met zijn tweede vrouw had hij een fabriekje in Haarlem waar geëmailleerde siervoorwerpen werden gemaakt.⁸ Lieke gebruikte haar ervaring als Montessori leidster om kindertehuis De Pinksterblom te beginnen in Blaricum. Het was zowel een kindertehuis als 'voorbereidende Montessorischool' voor jonge kinderen. In 1939 verhuisde ze naar de villa in Hilversum, Loosdrechtseweg 140. Ook kleine Ida en oma Sipora woonden bij haar. In Hilversum was het weer een combinatie van kindertehuis en (kleuter)school. Om bekendheid te

Voor de serie Weten en Kunnen schreef Lieke een boekje over batikken. (Coll. auteur)

krijgen organiseerde ze meteen een ouderavond,⁹ die druk werd bezocht. Lieke werkte samen met een leidster, die door de kinderen 'Tante George' werd genoemd. Tussen de bedrijven door vond ze tijd het eerste deel te schrijven van haar kinderboek 'Grimbeltje, het oude grijze konijn'. In 1937 exposeerde Lieke met batikwerk in Parijs,¹⁰ en al die jaren gingen de zomerkampen door. Niet alleen op de eilanden, want in de zomer van 1940 adverteerde ze met een Waterkamp in Loosdrecht.¹¹ Die kampen hadden inmiddels ook de naam Pinksterblom gekregen, net als het kindertehuis. Lieke adverteerde in de grote landelijke bladen en ook in 'De proletarische vrouw', een blad voor arbeidsters en arbeidersvrouwen. Voor haar boeken, advertenties en andere zakelijke activiteiten gebruikte Lieke als naam: Celine Schaake-Verkozen. Dat ze de naam van haar ex-man bleef gebruiken was normaal in die tijd.

Onderduik

De oorlogsjaren werden bijzonder moeilijk voor Lieke, die joodse ouders had. Niet alleen werd verboden haar boekjes te (her)drukken¹², ze moest als joodse vrouw ook onderduiken. In de databank van onderduikers in Friesland zit haar kaart waarop vermeld staat: Duikadres: W. van Terwisga, Dammenseweg, Koudum, LO-district: Sneek. En bij bijzonderheden: "Deze dame kwam uit Maarn, is met convooi evacuees in Gaasterland aangekomen. Later naar Koudum. Na bevrijding ging ze naar G. Schotanus te Oudemirdum. Is thans onderweg naar Hilversum."

Terug in Hilversum bleek dat de oorlogsellende nog niet voorbij was. Lieke hoorde dat haar moeder was opgepakt. Later bleek dat zij was omgekomen. De samenwerking met de vrouw waarmee Lieke voor de oorlog het kindertehuis had gerund, Tante George, werd na een rechtszaak verbroken.¹³ 'Tante George' zette het kindertehuis aan de Loosdrechtseweg 140 voort onder de naam 'Kinderhuis Welkom'. Lieke plaatste in mei 1949 een advertentie waarin ze meedeelde dat Kinderhuis De Pinksterblom had opgehouden te bestaan. De naam Pinksterblom bleef haar eigendom en onder die naam zou zij de zomerkampen voortzetten. In de advertentie vermeldt ze dan als adres: woonark Pinkster-

Cover van het boek Grimbeltje, dat meerdere herdrukken beleefde. (Coll. auteur)

blom te Nieuwersluis. In het telefoonboek van 1950 staat: Mijndensedijk. Die Pinksterblom was een ouderwetse woonboot, geen moderne ark met betonnen casco. Op een tjalk was een houten opbouw gezet met boogvensters. De opbouw was eerst wit geschilderd, later groen. De tjalk moest regelmatig voor onderhoud naar de helling.

In 1945 verscheen in kleine oplage een boekje voor haar dochtertje Ida: Van een boertje uit Ommen, Voor Ida Schaake, bedacht, geschreven en getekend als Sint Nicolaasgeschenk door Celine Schaake-Verkozen. Direct na de bevrijding begon getouwtrek om Ida. Het kind woonde in de tijd dat haar moeder was ondergedoken bij familie in Haarlem. Het duurde een paar jaar voordat Ida Sipora Schaake in Nieuwersluis bij haar moeder kwam wonen. Broer Job was inmiddels volwassen.

Lieke zette weer advertenties voor de zomerkampen. In 1950 was de bestemming Texel's Noordkaap. Belangstellenden konden reageren: woonboot Pinksterblom Nieuwersluis, tel. Loenen a/d Vecht 98, niet tuss. 1 en 3 u. En Lieke was op meerdere terreinen actief. Rond 1954 organiseerde ze in Amster-

De Pinksterblom (Coll. Terra)

dam vrije expressie voor kinderen in de 'Schilderschuur'. Daarmee was ze in een concurrentiestrijd, of liever richtingensrijd, gewikkeld met de Werkschuit van Brecht van den Muyzenberg, die bekend werd.¹⁴ Ze bundelde ook haar knutseltips van de radiatorubriek van voor de oorlog in het boekje 'Maak het zelf'. Daarin stonden bijvoorbeeld kettingen van vruchtenpitten en een negerdorp van raffia. Lieke schreef in die periode het tweede deel van Grimbeltje en een prentenboek voor de ANWB: Naar Buiten, Lente. Dit boek werd aan jeugdleden van de bond gegeven voor hun verjaardag.

Jan Wolkers

Dochter Ida Sipora bleek net zo talentvol als haar ouders. Ze ging naar de Filmacademie in Amsterdam en werd fotografe en dichteres. Zij overleed echter in 1964 aan een hersentumor. Ida werd 28. Via een omweg werd zij jaren later beroemd. In 2005 vertelde Jan Wolkers in een interview over de vrouwen die in 1969 zijn inspiratie waren geweest voor zijn roman Turks Fruit. Wolkers kende Ida toen ze allebei in Amsterdam woonden. Het ziekteproces en overlijden van Ida hadden zo'n indruk op hem gemaakt, dat hij het gebruikte voor zijn hoofdpersoon Olga. Na die onthulling werd van alle kanten aandacht besteed aan Ida Sipora. Ook door haar halfbroer Frank Schaake. Hij schreef een boek over haar, dat in 2015 verscheen en waarin de hele turbulente familiegeschiedenis wordt verteld.¹⁵ Hij maakte ook een website.¹⁶ In het boek staan foto's die Ida als fotografe maakte en familiefoto's, zoals van Ida en Lieke aan boord van de Pinksterblom, die toen in Nieuwersluis lag. Uit dit boek wordt

Vanuit het kinderkamp de Pinksterblom konden de kinderen (en begeleiders) ansichtkaarten naar huis sturen. (Coll. auteur)

De bundel met bijna honderd kampliedjes, ook met Engelse, Franse en Friese teksten. (Coll. auteur)

duidelijk dat de 'vechtscheiding' die jarenlang aansloopte, niet alleen Lieke en haar ex-man beschadigde, maar iedereen die erbij betrokken was.

Ligplaats

In de periode dat Ida ziek was verplaatste haar moeder de boot Pinksterblom naar de Zeeburgerdijk in Amsterdam, om bij haar in de buurt te zijn. Na het overlijden van haar dochter koos Lieke voor een ligplaats in Vreeland, aan de Nigtevechtseweg tegenover 33. Ze was de 65 gepasseerd, maar nog steeds actief met haar vakantiecampen, die van de Waddeneilanden naar Zeeland waren verhuisd. Een kamp duurde twee weken en ze organiseerde in de zomervakantie steeds drie kampen achter elkaar. Dat bleef ze tot ver na haar 70ste doen, geassisteerd door het echtpaar Ploeger uit Blaricum, dat daarna de organisatie overnam. De naam van de zomerkampen veranderde toen in De Ploegschaar. Over de Pinksterblom kampen zijn foto's en verha-

len te vinden op internet. Van kinderen, nu volwassen, die er fijne herinneringen aan hebben. Al die kinderen kregen in het kamp een bundel met kampliedjes, bijna 100 in totaal. Bekende teksten, maar ook speciaal voor het kamp gemaakt. Die werden gezongen bij het aardappelschillen of het uitdelen van de post. Er waren hongerliedjes als op het eten gewacht werd, liedjes bij het kampvuur, slaapliedjes en liedjes bij het opstaan. Lieke en de andere mensen van de leiding speelden daarbij vaak op de accordeon of gitaar. Op de flap staan de Tien Gebooden van het Pinksterblomkamp: 1 - Als je klachten hebt, praat dan ronduit met de kampmoeder, 2 - Iedere kampbewoner zorgt voor een goed humeur, 3 - Vecht niet en een heel belangrijk gebod op 9 - Breng papier of schillen in de vuilnisbakken.

Geliefd

Lieke, die inmiddels Oma Lieke werd genoemd, woonde vele jaren met plezier in Vreeland. Ze was actief lid van de plaatselijke afdeling van de PvdA en ze deed vanaf het begin mee met alle dorpsactiviteiten in haar nieuwe woonplaats. Op de zwart-wit film die gemaakt werd in 1965 is ze in volle actie te zien op een 'Speeltuindag'.¹⁷ Ze speelt op de accordeon als begeleiding van volksdansjes door de kinderen. Door haar blokfluitlessen kende ze veel Vreelandse gezinnen. Als ze met haar hond Skipper in een mandje door het dorp fietste werd van alle kanten naar haar gezwaaid. Na een oproepje op Facebook voor oude foto's van Lieke stroomden

Oma Lieke aan de riemen in de Kleine Pinksterblom, op de achtergrond haar woonboot, foto Nieuwe Leidsche Courant 1980.

Oma Lieke op de accordeon tijdens de speeltuindag in 1965 (still uit video Vreeland in 1965)

reacties binnen: “- ach, wat leuk, Oma Lieke - was een wereldvrouwje- ja, volksdansen bij Oma Lieke, en kleien! Ik heb nog een leuke theepot staan, blauw geglazuurd, - zelf een blokfluit maken in de vakantie- ik paste op haar hond en de poezen - een gedreven mens om nooit te vergeten, fragiel maar ijzersterk - iedereen hield van haar!”¹⁸ Samen met Erik Stibbe schreef ze in Vreeland het boek ‘Tim Salabim’s wonderbaarlijke reis met het goochelschip de Pandoera’. Daarin worden 50 trucs uiteengezet aan de hand van een reisverhaal over een bemanning, die steeds aan het goochelen slaat.

Publiciteit

In 1980 stond een groot interview met Oma Lieke in de Nieuwe Leidsche Courant, geschreven door Fred Lammers.¹⁹ Er staat een mooie foto bij van de inmiddels 81 jarige Lieke. Ze zit samen met de hond in haar roeiboot, de Kleine Pinksterblom, op de Vecht, met op de achtergrond haar woonboot. Oma Lieke heeft de riemen blijkbaar stevig onder controle en in het artikel vertelt ze, dat ze nog ‘zwemt als een rat’. Lieke was inderdaad als tachtigjarige in de zomer vaak in bikini te zien, zowel in als op het water rond haar boot. Ze was een echt natuurmens en genoot van de rivier de Vecht en de paarden in het weiland tegenover haar ligplaats. Niet alleen kranten werden in die periode door Oma Lieke benaderd,²⁰ ook politieke partijen en de ministers Van Kemenade en Pals. Lieke had namelijk het voornemen om nog een boek uit te brengen. Een soort canon van Nederlandse liedjes.

Lieke: “Toen ik jong was werd er heel wat afgezongen, maar tegenwoordig lijkt het wel of alleen het ‘potje met vet’ en ‘ouwe taaie’ onze nationale liederen zijn.” Uiteindelijk lukte het en in 1984 bundelde Omniboek twintig liedjes in het boek ‘Zingen hoort erbij’. Begin jaren tachtig had Oma Lieke twintig ‘fluitkinderen’, maar met de activiteiten voor volwassenen was ze een aantal jaren daarvoor gestopt. Lieke: “Dat ik gratis pottenbakkersles gaf kon me niet schelen, maar ik had er tenslotte geen zin meer in om na afloop ook nog de vloer te moeten dwelen in het gemeenschapshuis.”²¹ Blokfluitlessen aan kinderen bleef ze lang doen, tot opvolgster Marjolein Bosman het van haar overnam.²² Tenslotte was het niet meer mogelijk om zelfstandig te blijven wonen. Lieke bracht haar laatste jaren door in verzorgingshuis ‘t Kampje in Loenen.²³ Voor de vrijgevochten Lieke was die verandering moeilijk. Ze moest zich voegen naar geschreven en ongeschreven huisregels. Haar Montessori achtergrond, met veel vrije expressie, zat haar in de weg. En het was ook geen zomerkamp, waar zij de leiding had. In 1989 overleed Lieke. Haar zoon Job was inmiddels op de boot in Vreeland gaan wonen. De Pinksterblom werd door hem omgedoopt en kreeg de naam van zijn zuster: Ida Sipora.

Groot onderhoud aan De Pinksterblom, met oma Lieke bovenop de boot. (Coll. Terra)

Op dezelfde plek ligt nu een houten woonboot, die weer de Pinksterblom heet. De tjalk, die de originele opbouw van Oma Lieke droeg, is gerestaureerd en vaart sinds kort weer.

De fiere Pinksterblom moet voort!

Het lied van de Pinksterblom werd begin 20ste eeuw vooral bekend omdat het gezongen werd in de vakantieoord van de socialistische bewegingen, zoals de AJC.

Het voorjaarsfeest van de Pinksterblom is echter een oud Nederlands folkloregebruik. Tegenwoordig wordt dit in het oosten en zuiden van Nederland en op de Waddeneilanden nog als kinderfeest voortgezet. De Pinksterblom of Pinksterbruid wordt versierd met bloemen of kransen door het dorp rondgeleid, gevolgd door een bonte stoet jongens en meisjes. Vaak wordt een liedje gezongen en krijgen de zangers geld. “Recht is recht, krom is krom. Gelief’je wat te geven voor de fiere Pinksterblom. Want de fiere Pinksterblom moet voort!”

Oma Lieke in de modder bij de Pinksterblom, die voor onderhoud op de helling lag. (Coll. Terra)

Noten:

- Loosdrechtseweg 140 staat vermeld op www.joodsmonument.nl, met de namen en data.
- Dochtertje van Duitse vluchtelingen. Bamberg, 24 september 1929 – Sobibor, 23 juli 1943. Meer over Erna op www.dokin.nl Stichting Duitse oorlogskinderen in Nederland.
- Sipora Bosboom, roepnaam Sientje, geboren 1872 Amsterdam, overleden 14 mei 1943 in Sobibor, getrouwd met Mozes Abraham Verkozen.
- Adressenlijst in het boekje Toegepaste Kunsten in Nederland, Glas in Lood, F. J. Gouwe, 1932.
- Vrouwen in de vormgeving in Nederland 1880-1940, Marjan Groot, 2007, uitgeverij 010, Rotterdam. Pag 527.
- No 157 Kosmos serie Weten en Kunnen. Batikken als versieringstechniek voor iedereen, 1930.
- Amersfoortsch Dagblad / De Eemlander, 7 juli 1931, radio-programma op pagina 3.
- Dat waren koperen schaaltes en asbakken met kleurige afbeeldingen van vissen en zeepaardjes. NV Sagitarius, zie artikel in Haarlem’s Dagblad, 1952, 15 november, pagina 12.
- Gooi en Eemlander 15 april 1939.
- Exposition Internationale des Arts et Techniques dans la Vie Moderne.
- Algemeen Handelsblad 11 juli 1940.
- Artikel over de Kultuurkamer van Adriaan Venema: Schrijvers, uitgevers en hun collaboratie. Deel 1 Het systeem (1988).
- Onder het bizarre regime van ‘Tante George’ heb ik in 1950 als 3-jarige enkele maanden doorgebracht in kindertehuis Welkom. Pas bij het recente onderzoek naar Oma Lieke ontdekte ik de geschiedenis van dit pand.
- CPN-Tweede Kamerlid in de periode kort na de Tweede Wereldoorlog. Communistische leidster in het Montessori-onderwijs. Was actief in het verzet en zat gevangen in Ravensbrück.
- Titel: Ida Sipora, Uitgever: Ida Sipora Publishing.
- www.idasipora.eu.
- Uit de film ‘Op een zomerse dag in Vreeland’.
- Door Juliette Jonker op de Facebook pagina Vreeland Vroeger en Nu.
- Nieuwe Leidsche Courant 11 augustus 1980. Pag. 7, foto Henk Tukker.
- Voor De Vechtstroom schreef ik toen zelf een groot artikel, dat helaas niet bewaard is gebleven. Het interview met Oma Lieke aan boord van De Pinksterblom herinner ik me echter nog goed.
- Dit was het neoclassicistische gebouw uit 1862 aan de Vossenlaan, oorspronkelijk Gemeentehuis en Gemeenteschool. In 1985 werd het Dorpshuis aan de Fetha geopend. Het pand aan de Vossenlaan werd verbouwd tot HAT-eenheden.
- Zie artikel over Marjolein in de Vreelandbode september 2013.
- ‘t Kampje werd genoemd naar het weiland waarop het gebouwd werd. Tot in de jaren 60 liepen daar de paarden van Loenense neringdoenden na een dag gedane arbeid.

Nigtevecht in 1730

Juliette Jonker-Duynstee

Deze bijzondere tekening van Nigtevecht is van de hand van de bekende topografisch tekenaar Cornelis Pronk (1691-1759). We zien de Vechtzijde van een deel van de Dorpsstraat, met boven de huizen uitstekend de toren van de hervormde kerk. Het is hier ongeveer 50 jaar na het rampjaar 1672/73, waarin vrijwel het hele dorp Nigtevecht was platgebrand door de Fransen. De huizen die hierna weer opgebouwd werden waren, zoals te zien is, van hout en met een pannendak en lijken in niets op de rij huizen die er nu staat. Het agrarische karakter van het dorp is leuk te zien aan de hooiberg aan de oever. Ervoor ligt een trekschuit, ongeveer op de plek waar tegenwoordig het fietspontje ligt. Links zien we stapels lange houten planken. Zouden deze bedoeld zijn voor scheepsbouw of voor huizenbouw? Wie het weet mag het mij melden!

www.hkloenen.nl

